

Bakalářská práce

**Dopady ekonomické krize na regionální rozvoj ve
vybraných regionech ČR a Ruska**

Iarunina Nadezhda

© 2022 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Nadezhda Iarunina

Ekonomika a management

Název práce

Dopady ekonomické krize na regionální rozvoj ve vybraných regionech ČR a Ruska

Název anglicky

Impacts of the economic crisis on regional development in chosen regions of the Czech Republic and Russia

Cíle práce

Cílem bakalářské práce je porovnat dopady současné ekonomické recese způsobené pandemií COVID 19 na regionální rozvoj v ČR a Rusku. Práce bude především zaměřena na porovnání socio-ekonomické situace v hlavních městech obou států – Praze a Moskvě a okolních oblastech Středočeském kraje a Moskevské oblasti. K dosažení tohoto cíle bude provedena podrobná charakteristika vybraných území a kompletní analýza hlavních ukazatelů regionálního rozvoje během krize.

Metodika

Pro zpracování teoretické části bakalářské práce budou popsány všechny pojmy a teoretická východiska, které se týkají daného tématu. A to jsou především sociální a ekonomické faktory, které ovlivňují regionální rozvoj. Dále bude podrobně rozebrán průběh ekonomické krize se zaměřením na důsledky celosvětové krize ve vybraných zemích. Z toho vyplývá empirická část práce, ve které budou zkoumány následující aspekty: hrubý domácí produkt, rozvoj podnikání, průmyslu a zemědělství, míra nezaměstnanosti, pracovní trh, demografická situace, zdravotní stav obyvatelstva, úroveň vzdělání atd. Potřebné informace a statistická data budou získány pomocí oficiálních statistických dokumentů, odborných článků apod. Analýzy budou prováděny pomocí komparativních a statistických metod, na základě porovnávání hodnot sociálních a ekonomických ukazatelů v čase a prostoru. Na závěr budou uvedeny výsledky analýz porovnání dopadů ekonomické recese na rozvoj vybraných regionů ČR a Ruska, vlivy krize na různé oblasti hospodářství a životní úroveň obyvatelstva.

Doporučený rozsah práce

40 – 50 stran

Klíčová slova

regionální rozvoj, ekonomická krize, Česká republika, Rusko

Doporučené zdroje informací

BLAŽEK, J. – UHLÍŘ, D. *Teorie regionálního rozvoje : nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0384-5.

ČADIL, J. *Regionální ekonomie : teorie a aplikace*. V Praze: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-191-8.

FOSTER, J.B. – MAGDOFF, F. *Velká finanční krize : příčiny a následky*. Všeň: Grimmus, 2009. ISBN 978-80-902831-1-4.

Jak se vyrábí sociologická znalost. DISMAN, M. – ŠMÍDOVÁ, O. – ORT, J..

WOKOUN, R. *Regionální rozvoj : východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-699-0.

Předběžný termín obhajoby

2022/23 ZS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Jiří Sálus

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 14. 3. 2022

prof. PhDr. Michal Ložták, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 15. 3. 2022

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 30. 11. 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Dopady ekonomické krize na regionální rozvoj ve vybraných regionech ČR a Ruska" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30.11.2022

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala mému vedoucímu Ing. Jiřímu Sálusovi za pomoc, čas a cenné připomínky, kterými přispěla k vypracování této bakalářské práce.

Dopady ekonomické krize na regionální rozvoj ve vybraných regionech ČR a Ruska

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá dopady ekonomické krize způsobenou pandemií COVID 19 na regionální rozvoj v ČR a Rusku. Práce je zaměřena na zkoumání a porovnání socio-ekonomické situace v hlavních městech obou států – Praze a Moskvě a okolních oblastech Středočeském kraje a Moskevské oblasti. Teoretická část je zpracována na základě odborné literatury a obsahuje všechny důležité teoretická východiska pro daný témat. Praktická část je věnovaná zkoumání a komparace socioekonomických ukazatelů rozvoje vybraných regionů v době celosvětové recese, které vyjadřují ekonomickou výkonnost regionu, investiční aktivitu, úroveň bohatství, zaměstnanost, demografickou situaci, vzdělávací úroveň obyvatelstva atd. Na závěr je uvedené shrnutí výsledků.

Klíčová slova: regionální rozvoj, ekonomická krize, pandemie COVID 19, životní úroveň obyvatelstva, socio-ekonomická situace, Česká republika, Ruská federace

Impacts of the economic crisis on regional development in chosen regions of the Czech Republic and Russia

Abstract

This bachelor thesis deals with the impact of the economic crisis caused by the COVID 19 pandemic on regional development in the Czech Republic and Russia. The thesis focuses on the examination and comparison of the socio-economic situation in the capitals of both countries - Prague and Moscow and the surrounding areas of the Central Bohemian Region and Moscow Region. The theoretical part is based on the literature and contains all important theoretical background for the given topics. The practical part is devoted to the study and comparison of socio-economic indicators of development of selected regions in the period of global recession, which reflect the economic productivity of the region, investment activity, level of wealth, employment, demographic situation, educational level of the population, etc. In conclusion, a summary of the results is presented.

Keywords: regional development, economic crisis, covid-19 pandemic, living standards of the population, socio-economic situation, Czech Republic, Russian Federation

Obsah

Úvod	10
Cíl práce a metodika.....	11
Cíl práce	11
Metodika	11
Teoretická východiska.....	12
1.1 Region	12
1.1.1 Vymezení regionu.....	12
1.1.2 Administrativní členění.....	12
1.1.3 Členění na venkovský a městský region.....	13
1.2 Regionální rozvoj	15
1.2.1 Definice.....	15
1.2.2 Teorie regionálního rozvoje.....	15
1.2.3 Regionální politika.....	17
1.2.4 Vývojové přístupy v regionální politice a rozvoje.....	18
1.2.4.1 Neoklasický a neoliberalní přístupy	18
1.2.4.2 Keynesiánský přístup.....	19
1.2.4.3 Institucionální přístup.....	20
1.2.4.4 Současné trendy v regionální politice.....	21
1.2.5 Regionální politika v ČR	23
1.2.6 Regionální politika v Rusku	25
1.3 Ekonomická krize.....	27
1.3.1 Definice.....	27
1.3.2 Typy krizí.....	28
1.3.2.1 Měnová krize	28
1.3.2.2 Bankovní krize.....	28
1.3.2.3 Dluhová krize	29
1.3.3 Ekonomické a sociální dopady pandemie.....	29
1.3.3.1 Česko	30
1.3.3.2 Rusko.....	31
1.4 Ekonomická odolnost regionu.....	32
1.5 Indikátory Českého statistického úřadu	33
1.6 Charakteristika vybraných území.....	34
1.6.1 Praha a Středočeský kraj.....	34
1.6.2 Moskva a Moskevská oblast.....	35

Praktická část.....	35
1.7 Obyvatelstvo	36
1.7.1 Demografický vývoj	36
1.7.2 Vzdělanostní struktura obyvatelstva.....	37
1.8 Regionální hrubý domácí produkt.....	38
1.9 Regionální hrubá přidaná hodnota	39
1.10 Tvorba hrubého fixního kapitálu.....	43
1.11 Čistý disponibilní důchod domácností	46
1.12 Trh práce	47
1.13 Nezaměstnanost.....	49
Výsledky a diskuse	49
Závěr	52
Seznam použitých zdrojů	53
Seznam tabulek	56
Seznam grafů.....	56

Úvod

(Skokan, 2004) Regionální rozvoj je komplexem procesů probíhajících v regionu, které podporuje regionální politika. Za hlavní cíl regionální politiky se pokládá vyrovnávání regionálních disparit a dosahování růstu blahobytu regionů.

Problematika regionálního rozvoje úzce souvisí s životní úrovní obyvatelstva a celkovým hospodářským rozvojem státu. Na regionální rozvoj mají vliv různé faktory: ekonomické, politické, ekologické a sociální.

Současná definice regionálního rozvoje klade velký důraz na rozvoj socioekonomický (Hrabánková, 2011). Socioekonomický rozvoj regionu je ovlivněn dvěma skupinami faktorů, tzv. ekonomickými a sociálními. Za ekonomické se považují hrubý domácí produkt, míra nezaměstnanosti, průměrný příjem, a také i dopady hospodářské krize, mezi sociální obecně se řadí demografická situace v regionech, vzdělanostní struktura, zdravotnictví, infrastruktura atp.

Jedna z největších změn, která působí na život obyvatelstva a týká se skoro všech oblastí, je ekonomická krize. V roce 2019 globální pandemie koronaviru COVID-19 se stala agresivním vnějším faktorem, který vyvolal globální ekonomickou recese, jednu z největších za poslední dobu. Proto jsou otázky regionální politiky s cílem zajistit udržitelnost, konkurenceschopnost a rozvoj regionů v současnosti ještě více aktuální.

Recese způsobená pandemií výrazně ovlivnila ekonomiku téměř všech států světa. Příčinou se stal nutný vládní zásah do ekonomiky s cílem omezit šíření viru SARS-CoV-2. Byla přijata opatření k omezení pohybu jak uvnitř státu, tak i přes hranice a byly uzavřeny obchody, vzdělávací instituce, také v tomto ohledu byly některé firmy nuceny omezit nebo dokonce pozastavit svoji práci. Toto vedlo k těžké ekonomické recese, která se stala velmi významnou a jednou z nejhorších od doby Velké hospodářské krize 30.let 20. století. Následky této recese pro socioekonomický rozvoj regionů jsou viditelné i dodnes.

Bakalářská práce je věnovaná dopadům současné ekonomické krize na sociální a ekonomické aspekty rozvoje nejvýznamnějších regionů v České republice a v Rusku. V práci budou zkoumány změny v době krize důležitých ukazatelů rozvoje následujících regionů: Moskvy a Moskevské oblasti, Středočeského kraje a Prahy.

Cíl práce a metodika

Cíl práce

Cílem bakalářské práce je porovnat dopady současné ekonomické recese způsobenou pandemií COVID 19 na regionální rozvoj v ČR a Rusku. Práce bude především zaměřena na porovnání socio-ekonomické situace v hlavních městech obou států – Praze a Moskvě a okolních oblastech Středočeském kraje a Moskevské oblasti. K dosažení tohoto cíle bude provedena podrobná charakteristika vybraných území a kompletní analýza hlavních ukazatelů regionálního rozvoje během krize.

Metodika

Pro zpracování teoretické části bakalářské práce budou popsány všechny pojmy a teoretická východiska, které se týkají daného tématu. A to jsou především sociální a ekonomické faktory, které ovlivňují regionální rozvoj. Dále bude podrobně rozebrán průběh ekonomické krize se zaměřením na důsledky celosvětové krize ve vybraných zemích. Z toho vyplývá empirická část práce, ve které budou zkoumány následující aspekty: hrubý domácí produkt, rozvoj podnikání, průmyslu a zemědělství, míra nezaměstnanosti, pracovní trh, demografická situace, zdravotní stav obyvatelstva, úroveň vzdělání atd. Potřebné informace a statistická data budou získány pomocí oficiálních statistických dokumentů, odborných článků apod. Analýzy budou prováděny pomocí komparativních a statistických metod, na základě porovnávání hodnot sociálních a ekonomických ukazatelů v čase a prostoru. Na závěr budou uvedeny výsledky analýz porovnání dopadů ekonomické recese na rozvoj vybraných regionů ČR a Ruska, vlivy krize na různé oblasti hospodářství a životní úroveň obyvatelstva.

Teoretická východiska

1.1 Region

1.1.1 Vymezení regionu

Předpokladem pro regionální rozvoj a existenci regionální politiky je vymezení regionů, kde bude regionální politika uplatňována. Ve všeobecném pojetí lze region chápat jako uzemní jednotku geografické označenou podle určitých kritérií (Žitek, 2002). Pokusy o vymezení ekonomického regionu můžeme pozorovat v řadě regionalistických teorií a různých přístupů. Například, Edgar Malone Hoover, americký ekonom, v roce 1948 představil pragmatický přístup, na jejímž základě určil regiony jako účelové jednotky, vymezené pro potřeby státní regionální politiky. A později v roce 1967 Kazimierz Dziwowski, polský prostorový teoretik, zavedl systém do zkoumání pojmu region, ve kterém rozlišuje tři kategorie regionů a odpovídající konceptní přístupy.

(Žitek, 2002) První koncepce, na základě pojetí stejnorodosti území ve smyslu stanovených kritérií, stala východiskem pro rozlišení regionů do dvou typů – homogenní, stejného charakteru (to jsou regiony průmyslové, zemědělské, turistické atd.) a nodální, propojené prostřednictvím sídelního centra. Ve druhé koncepci realistického přístupu se pod pojmem region rozumí prostorový podsystém státu, charakterizovaný určitou skladbou, prostředím a strukturou. Tedy region lze identifikovat podle uzlové struktury osídlení, stupně společenské integrace a úrovně samosprávy a uzavřenosti. V poslední koncepci region je považován za nástroj aktivity či regionální politiky. Do této skupiny patří regiony administrativní a speciální.

1.1.2 Administrativní členění

Podle aktuálního administrativního členění, které je uvedeno v Zákoně o územně správním členění státu, je Česká Republika dělena na kraje, obcí s rozšířenou působností, obcí, vojenské újezdy, okresy a obvody.

(Zákon č. 51/2020 Sb., 2020) Území České republiky se pro výkon státní správy člení na správní obvody krajů. Správní obvod kraje s výjimkou správního obvodu hlavního města Prahy se člení na správní obvody obcí s rozšířenou působností. Správní obvod obce s rozšířenou působností je vymezen výčtem území obcí a vojenských újezdů. Území obce a území vojenského újezdu je vymezeno hranicí jednoho nebo více souvislých katastrálních území. Prostřednictvím správních obvodů obcí s rozšířenou působností jsou vymezeny

okresy. V hlavním městě Praze jsou na úrovni okresů vymezeny prostřednictvím správních obvodů městských částí obvody.

V ČR se také pro účely regionální politiky používá evropský systém regionálního členění NUTS. Každý členský stát je rozdělen do tří úrovní těchto statistických jednotek podle počtu obyvatel. Pro čerpání z fondů EU se nejvíce využívá region na úrovni NUTS 2, v České republice byly proto vytvořeny tzv. regiony soudržnosti (které však nejsou administrativními jednotkami): Severozápad, Severovýchod, Jihovýchod, Jihozápad, Střední Čechy, Střední Morava, Moravskoslezsko a Hlavní město Praha (DotaceEU.cz, 2022). Pro účely této práce však budou sledované kraje na úrovni NUTS 3.

(Konstitucii i Ustavy subjektov Rossijskoj Federacii, 2003) Administrativně-územní struktura subjektů RF je stanovena Ústavou a statutem subjektů RF, regionálními zákony subjektů RF a příslušnými registry. Zároveň neexistuje jednotný vzor systému administrativně-územní struktury, ale obecně lze rozlišit čtyři úrovně územní hierarchie. První úroveň administrativně-teritoriální struktury tvoří subjekty (regiony) Ruské federace – republiky, kraje, oblasti, autonomní oblasti, autonomní okruhy, města federálního významu. Druhou úroveň tvoří města republikového, krajského, oblastního, okrskového významu, městská sídla oblastního významu, jakož i administrativně-územní jednotky v rámci řady krajů, které se nazývají okresy. Patří sem například správní obvody federálního města Moskvy. Třetí úroveň tvoří města a sídla městského typu okresního významu, venkovské administrativně-územní jednotky, městské a venkovské osady a vnitroměstské okresy nebo obvody (včetně vnitroměstských okresů Moskvy). Čtvrtou úroveň tvoří venkovské obce a městské obce, které nejsou územně-správními jednotkami druhé a třetí úrovně.

1.1.3 Členění na venkovský a městský region

(Spiezia, 2003) V současnosti všeobecně uznávaná mezinárodní definice venkova je vymezení Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj podle podílu obyvatelstva. Tedy venkovské oblasti jsou definovány na dvou úrovních. Na úrovni lokální LAU 2 (tj. obce) venkovské obce se definují na základě hustoty zalidnění menší než 100 obyvatel/km² (původní hranice používaná Eurostatem 150 obyvatel/km²). Na vyšší regionální úrovni LAU 1 nebo NUTS 3,2 pak regiony rozděleny na:

- převážně venkovské, kde více než 50 % obyvatel regionu žije ve venkovských obcích;

- významně venkovské, kde ve venkovských obcích žije 15–50 % obyvatel regionu;
- výrazně městské, kde ve venkovských obcích žije méně než 15 % obyvatel regionu.

(Perlín, 2009) Jak už bylo řečeno venkovský region se v ČR vymezuje na základě počtu obyvatel obce nebo hustoty osídlení. Při vymezení venkovských obcí jsou klíčové ukazatele, které popisují buď celkový počet obyvatel nebo ukazatele vztahující se k urbanistické nebo socioprofesionální struktuře obyvatel, kteří v takovém sídle bydlí. Při vymezení venkovského prostoru je možné více pracovat s hustotou zalidnění, a tedy vztahovat počet obyvatel k celkové ploše spravovaného území. Z hlediska míry podrobnosti hodnocení je nutné jasně vymežit, zdali se jedná o národní či regionální kritéria vymezení nebo se jedná o reprezentativní typologie obcí na malém území. Národní nebo regionální vymezení venkovských obcí musí vycházet z kvantitativních dat a vzájemně srovnatelných datových řad, zatímco kvalitativní soubor na vybraném malém počtu obcí bude zaměřený na sledování malé lokální skupiny sídel nebo obcí a může používat i další kritéria jako je urbanistická struktura, architektonická stavba, formy a typy komunikace obyvatel a jiné statisticky nesledovatelné údaje. Při vymezení kategorií venkovských obcí lze velmi dobře použít ukazatel počtu obyvatel jako relativně dostupný, pravidelně publikovaný a jasně definovaný ukazatel. V české odborné literatuře jsou zpravidla za venkovské obce považovány obce, které mají méně než 2 000 obyvatel, po přijetí zákona o obcích je častěji používána hodnota do 3 000 obyvatel.

V Rusku venkovský region je jedno nebo více venkovských sídel spojených společným územím, ve kterých je místní správa vykonávána přímo nebo prostřednictvím volených a jiných orgánů místní správy. Venkovské sídlo je součástí městského obvodu a řídí se na základě Zákona o obecných zásadách organizace místní samosprávy v Ruské federaci z roku 2003.

(Federalni zakon ot 06.10.2003 N 131-FZ, 2022) Území venkovského regionu může zpravidla zahrnovat jedno venkovské sídlo nebo vesnici s více než 1 000 obyvateli (pro území s vysokou hustotou obyvatelstva – více než 3 000 obyvatel) nebo několik venkovských sídel, z nichž každé má méně než 1 000 obyvatel (pro území s vysokou hustotou obyvatelstva – méně než 3 000 obyvatel), spojených ve společném území. Venkovské sídlo má správní středisko – lokalitu určenou s ohledem na místní tradice a zavedenou sociální infrastrukturu, v níž se nachází zastupitelský orgán venkovského sídla v souladu s právem ústavního subjektu Ruské federace. Počet obyvatel venkovského sídla se

zpravidla pohybuje od několika desítek do 15 až 20 tisíc. Existují však venkovská sídla s více než 30 tisíci obyvateli.

1.2 Regionální rozvoj

1.2.1 Definice

Regionální rozvoj můžeme chápat jako soubor procesů, probíhajících v regionu, charakterizovaných pozitivními změnami hlavních parametrů životní úrovně obyvatel, která je zajištěna udržitelným rozvojem a odhalením hospodářského, ekonomického a sociodemografického potenciálu (Skokan, 2004).

Dle definice Ministerstva pro místní rozvoj ČR pojmem regionální rozvoj se rozumí růst socioekonomického a environmentálního potenciálu a konkurenceschopnosti regionů vedoucí ke zvyšování životní úrovně a kvality života jejich obyvatel (Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky, 2006).

Pojem rozvoj se často používán v různých kombinacích, například ekonomický rozvoj, socioekonomický rozvoj, rozvoj regionu atd. V každém případě je rozvoj chápán jako jakákoli progresivní změna v ekonomické sféře. Ale je potřebně uvést, že pokud je změna kvantitativní, jde spíše o ekonomický růst, zatímco rozvoj zpravidla považujeme za změny kvalitativní.

Rozvoj regionu je obecně považován za dosahování dlouhodobých sociálních a ekonomických cílů: růst výroby, příjmů, změn ukazatelů hospodářských, sociálních, demografických a podobně. Rozvoj zásadně se odlišuje od růstu větším obsahem a v dnešní době již zahrnuje i snahu o adekvátní reakci na globální výzvy, včetně zajištění kvalitního životního prostředí, vysoké kvality života a jejich udržitelnosti.

1.2.2 Teorie regionálního rozvoje

Základem pro chápání procesů regionálního rozvoje je znalost teorií regionálního rozvoje. Tyto teorie představují systém hodnocení základních faktorů, subjektů, příčin, souvislostí a mechanismu regionálního rozvoje. Existují hodně různých teorií, ale obecně lze je klasifikovat do dvou velkých skupin: teorie regionální rovnováhy (konvergenční teorie) a teorie regionální nerovnováhy (divergenční) (Blažek, 2020).

(Blažek, 2020) Autoři první skupiny se domnívají, že přirozenou základní tendencí regionálního rozvoje je vyrovnávání rozdílů mezi regiony. Ve druhé skupině naopak tvrdí, že v průběhu vývoje dochází k dalšímu zvětšování regionálních rozdílů. Předchůdce těchto teorií jsou teorie lokalizace, které vypovídají o optimálním rozmístění firem, celkových

problémech ekonomické lokalizace a organizaci hospodářské-prostorové struktury regionů. Lokalizační teorie či teorie umístění firem vychází z hlavního cíle – maximalizace zisku. Tyto teorie byly popsány v pracích A. Webera, J.H. von Thünera, W. Christallera a A. Loosche.

Mezi lokalizační faktory, které mají vliv na regionální rozvoj a jeho sídelní strukturu, patří přírodní podmínky z hlediska znečištění životního prostředí, dostupnost výrobních faktorů jako půda, pracovní kapitál a kvalifikovaná pracovní síla, přístup na trh, dopravní infrastruktura a veřejné služby, úroveň technického pokroku, aglomerační efekty jako důsledek koncentrace podniků a sídel, sociální prostředí a podnikatelské aktivity (Skokan, 2004).

(Skokan, 2004) Teorie lokalizace se zabývají otázkou nejlepšího umístění firmy, a to buď podle vstupních nebo výstupních faktorů. K vstupním faktorům, tj. faktorům výrobním, se spadá pracovní síla, kapitál a půda. Také se mezi výrobní faktory řadí všechny náklady na pracovní sílu, suroviny, puđu, různé stroje a materiály a jejich dostupnost. Výstupní faktory, jinak prodejní, se tykají trhu, cen a možností firem své výrobky a služby distribuovat.

Pak za další důležité faktory regionálního rozvoje se kromě těchto základních skupin považuje aglomerační výhody a infrastruktura (Skokan, 2004). Tedy jde o tzv. lokalizační výhody firmy v rámci jednoho odvětví, například specializované subdodávky či snadný přístup ke kvalifikované pracovní síle, a urbanizační efekty v rámci různých odvětví, které zaleží na úrovni infrastruktury a zahrnuje velikost trhu práce, podnikatelské aktivity, kvalitu života v oblasti atd. Infrastruktura technická zajišťuje dopravní dostupnost a infrastruktura institucionální slouží k podpoře podnikání a inovací.

I když lokalizační teorií byly brzo kritizované kvůli nerealistickému zjednodušení reality (pro minimalizaci dopravních nákladů nebo pro maximalizaci zisku byl zohledněn pouze jediný diferenciační faktor – vzdálenost), jejich největším přínosem se stal studium aglomeračních efektů, které tvoří podstatnou součást teorií regionálního rozvoje až do současnosti.

Teorie regionálního rozvoje prošly několika vývojovými etapami. V následující tabulce č.1 je uvedeno, jak se lišila koncepce regionální politiky a tendence regionálního rozvoje v různých obdobích v závislosti na vnímání roli státu v ekonomice a společnosti.

Tabulka 1: Hlavní vývojové etapy teorií regionálního rozvoje a regionální politiky

Obecný přístup	Převažující teorie regionálního rozvoje	Regionální politika
neoklasický (1920–1940)	konvergenční teorie (zejména tzv. neoklasické modely)	základní koncept – „dělníci za práci“, byly používány nástroje zvyšující mobilitu pracovních sil
keynesiánský (1950–1975)	divergenční teorie (např. teorie kumulativních příčin, teorie pólů růstu)	„práce za dělníky“, nástroje podporující příliv investic ze soukromého i veřejného sektoru do problémových regionů (investiční dotace, relokační instituce)
neomarxistický (1970–1985)	divergenční teorie (např. teorie nerovné směny)	návrhy na opatření neomarxisté zpravidla neformulovali; v některých socialistických zemích byla regionální politika velmi účinná (např. v bývalém Československu), ale za cenu ztráty ekonomické výkonnosti a vnější konkurenceschopnosti celého státu
neoliberální (1975–)	konvergenční i divergenční teorie (např. nová teorie růstu, teorie závislosti na ušlé cestě)	„podpora lokální iniciativy“, podpora malých a středních firem, decentralizace kompetencí, deregulační opatření
institucionální (1980–)	divergenční teorie (např. teorie výrobních okrsků, teorie učících se regionů, teorie regionálních inovačních systémů)	„spolupráce a inovace“, podpora malých a středních firem, šíření inovací, networking, gradualistická proměna místních institucí založená na důvěře a učení

Zdroj: upraveno podle Blažek 1999a

Ve všech přístupech teorií regionálního rozvoje a regionální politiky lze pozorovat snahu zodpovědět na otázky roli státu či veřejné správy v ekonomice a ve společnosti, otázky vzniku a významu nerovností pro rozvoj regionů, ovlivněny především faktory sociálními a ekonomickými. Proto i regionální politiku často zkoumají jako součást souboru ekonomických a sociálních politik.

1.2.3 Regionální politika

Teorie regionálního rozvoje jsou východiska pro regionální politiku, pomocí níž stát řeší otázky ekonomického růstu, sociální a politické stability (Blažek, 2020). Podle Zákona č. 248/2000 Sb. o podpoře regionálního rozvoje je regionální politika koncepční činností státu, regionálních a místních orgánů zaměřená na podporu rozvojových aktivit v jednotlivých regionech a předcházení či zmírňování negativních důsledků územně-

nerovnoměrného rozvoje (Zákon č. 248/2000 Sb., 2000). Jejím cílem je efektivnost a vyváženost rozvoju všech regionů a aktivace nedostatečně využitého potenciálu na území celé republiky. Tím pádem zahrnuje hospodářský rozvoj, zlepšení životních podmínek obyvatel, pracovní příležitosti, zvyšování úrovně vzdělanosti a klasifikace, dostupnost potřebných služeb, a to při respektování místních zvláštností a životního prostředí daného území.

Základem pro efektivní regionální politiku je analýza faktorů regionálního rozvoje, tj. identifikace klíčových determinantů, které mají stimulační dopady na regionální rozvoj.

(Hrabánková, 2011) Faktory rozvoje regionu se dělí na:

1. Přírodní zdroje a přírodní prostředí jako dlouhodobé determinanty regionálního rozvoje.
2. Hmotné faktory v podobě jejich produkčního potenciálu a infrastruktury.
3. Nehmotné faktory zejména inovace a schopnost jejich vytváření a šíření, dostupnost a účinné využití informační a komunikační technologie (ICT), institucionální prostředí.
4. Lidské zdroje s příslušnou úrovní dovedností a odporného vzdělání.

Tyto faktory jsou rozvojovým potenciálem regionu.

K formování regionální politiky ekonomové zkoumají příčiny meziregionálních rozdílů a způsoby, jak tyto rozdíly zmenšit. Mezi příčiny prostorové ekonomie vymezuje přírodní podmínky, demografickou situaci, ekonomickou strukturu, relativně nízkou mobilitu pracovních sil a kapitálu, rigiditu nákladů a cen, institucionální faktory, politická rozhodnutí a psychologické faktory (Žitek, 2002).

Regionální politika je projevem úsilí společnosti či státu snížit sociální a ekonomické disparity mezi jednotlivými regiony, dosáhnout konkurenceschopnosti těchto regionů a v důsledku toho i státu jako celku, zaměřit se na podporu rozvojových aktivit ve vybraných regionech, tedy usilovat o rozvoj vyvážený, zmírnit negativní následky nerovnoměrného rozvoje (Skokan, 2004).

1.2.4 Vývojové přístupy v regionální politice a rozvoje

1.2.4.1 Neoklasický a neoliberalní přístupy

(Blažek, 2020) Přelom 20. a 30. let 20. století ve Velké Británii lze považovat za začátek prvního moderního období regionální politiky inspirovaného neoklasickými přístupy. Na základě neoklasické teorie vysoká nezaměstnanost byla podmíněna nízkou mobilitou pracovních sil ve srovnání s vyšší mobilitou kapitálu. Jinými slovy, zatímco

kapitál byl přesměrován do oblastí s novými příležitostmi, pracovní síly zůstávaly do značné míry fixovány. Proto ve Velké Británii byl přijat koncept pro zvýšení mobility pracovních a posílení nedostatečně fungujícího tržního mechanismu ve sféře trhu práce. Jednalo se především o podporu dojíždějícím, jednorázovou finanční pomoc při stěhování, pomoc při obstarání bytu v imigračním regionu s nižší mírou nezaměstnanosti, rekvalifikaci na profesi žádanou v imigračním regionu apod. Ale tuto koncepci regionální politiky lze kritizovat jako velmi pasivní formu pomoci hospodářsky a sociálně slabým regionům, protože dochází ke zvýšení relativních nákladů na údržbu infrastruktury a také sociálních nákladů spojených s přestěhováním. Tato regionální politika by plnila své funkce, kdyby se při výrazných rozdílech na trhu práce mezi regiony mohli nezaměstnaní stěhovat do regionů s nedostatkem pracovních sil a tím pádem se vyrovnat. V současné době je však problém vysoké nezaměstnanosti a krizi všudypřítomný, takže tento typ regionální politiky ztrácí svůj význam. Kromě toho je třeba zdůraznit, že podpora emigrace z problémových regionů je obecně považována za velmi pasivní typ politiky, protože spíše nejde o řešení problémů, ale pouze o zmírnění jejich následků. V rámci neoliberálního přístupu, jako současný nástroj regionální politiky, je podpora malých a středních podniků, které jsou ve srovnání s velkými znevýhodněny. K hlavním argumentům pro jejich podporu můžeme přičíst vytvoření zdravého konkurenčního prostředí, které je nezbytné pro dobré fungování ekonomiky. Formy podpory rozvoje malých a středních firem pro řešení regionálních problémů spočívá v usnadnění přístupu ke kapitálu, šíření technických inovací, deregulační opatření. Které se následně soustředí na řešení nejhorších, teritoriálně poměrně omezených problémů. Jedná se o posun z regionální úrovně na lokální.

1.2.4.2 Keynesiánský přístup

(Blažek, 2020) Toto období 1950–1975 se nazývají „zlatý věk“ regionální politiky, protože regionální problémy byly považovány za dlouhodobé jevy a v mnoha zemích v značné míře financované státem. Keynesiánský přístup se spočívá v principu „práce za dělníky“, což znamená, že většinou za řešení problému zaměstnanosti zodpovídá stát prostřednictvím vytváření nových pracovních míst v problémových regionech v rámci soukromého a veřejného sektoru. Jednou z nejvýznamnějších teorií pro takto zaměřenou regionální politiku se stala teorie pólů růstu. Jejímž cílem bylo podpořit zaostávající regiony pomocí lokalizace hnacího odvětví. Proto to byly použité následující opatření:

- zákaz expanze firem ve velkých aglomeracích, nacílený na zvýšení zájmu firem rozvíjet své aktivity v zaostávajících regionech;
- relokace státních podniků a institucí do těchto regionů;
- v případě rozšíření výroby ve státních podnicích povinnost vytvářet určitý podíl nových pracovních míst;
- poskytování různých dotací firmám expandujícím v problémových regionech, například, investičních dotací, „měkkých“ úvěrů, daňových úlev, zrychlených odpisů, dotací na dopravní náklady apod.;
- snížení státem nákladů na pracovní sílu pomocí poskytování příplatků ke mzdám, ale tento nástroj pak byl zrušen rozhodnutím Evropské komise v roce 1979, protože odporoval principům volné hospodářské soutěže.

(Blažek, 2020) Konečně tato teorie byla kritizována z několika důvodů. Za prvé, protože úroveň regionálního multiplikátoru hnacích odvětví byla výrazně přeceněna, a naopak podceněny problémy v zaostávajících regionech, které vyžadují vážných transformací v sociální, ekonomické a institucionální sféře. Další nevýhodou bylo to, že relokační opatření měli příliš vysoké finanční nároky na veřejné rozpočty, jako poskytování investičních dotací a s tím spojené narušování principu volné soutěže. Za třetí lze počítat faktor demotivace, zejména jednostranné spoléhání na pomoc shora a z vně regionu, navíc poskytovanou často bez zapojení místních aktérů a bez ohledu na specifické místní sociokulturní prostředí.

1.2.4.3 Institucionální přístup

(Blažek, 2020) Institucionální přístup je založen na vzájemné interakce a učení všech skupin aktérů: sektoru soukromého, veřejného a podniků. Dosáhnout tento cíl lze prostřednictvím zasahování státu do těchto procesu v regionu, tzv. intervence veřejné správy, či pomocí společných úsilí veřejného a soukromého sektoru. Konkrétně se pod pojmem intervence rozumí zvýšení investic do vzdělání, podpora vzniku institucí vědy a výzkumu, podpora organizací usnadňujících vzájemnou komunikaci mezi podniky, podpora místních podnikatelských sdružení, jinými slovy vytvoření regionální podpůrné infrastruktury. Tento přístup je tedy charakterizován rozdělením investic především do lidských zdrojů, vzdělávání a výzkumu a zvýšení kvalifikace. Ale je potřebné uvést, že v této situace veřejná správa vystupuje pouze jako katalyzátor vzájemné komunikace, však bez vlastní iniciativy a zájmu soukromých firem pravděpodobně k vzájemně prospěšné spolupráci nedojde. Kromě toho přítomnost některých druhů podpůrné infrastruktury,

například specializovaných služeb v regionu (právních, poradenských, daňových atd.), nedá se nějakým výrazným způsobem stimulovat, protože je podmíněna kvalifikovanou pracovní silou a dostatečnou místní poptávkou. Mezi další oblasti možné intervence podle institucionální teorie se řadí vytváření příjemného životního prostředí. Důraz je kladen na snahu vybudování strategického dlouhodobého myšlení, tedy odklon od snahy o okamžitou maximalizaci zisků a větší ohled na udržitelnost jak ekonomickou, tak environmentální. Ze strany veřejné správy jde o zlepšení životních podmínek v regionech a zvyšování možnosti zapojení širšího okruhu společnosti do procesu vzdělávání a rozhodování o věcech veřejných, důraz na zkvalitňování místního „sociálního kapitálu“ a zvyšování intenzity mezilidských vztahů. Ale zároveň kritici poukazují na to, že se jedná o nerealistické představení, jelikož rovnost hlasů neznamená rovnost v materiálních podmínkách aktérů. Sociální integrace by proto měla nutně zahrnovat rovnost z hlediska přístupu k materiálnímu blahobytu na regionální úrovni. Takový problém v řadě regionů totiž nespočívá v nedostatku sociálního kapitálu, ale v nedostatku koncentrovaných materiálních zdrojů k likvidaci chudoby a sociální marginalizace. V této souvislosti se uvádí, že podstatou dlouhodobého úspěchu je schopnost uchování institucionální diverzity, zachování rozmanitosti interpretací a přístupů, schopnost kombinovat a propojovat různé formy poznání a racionality. To jsou nezbytné podmínky pro inovační procesy a prostředky pro zvýšení sebereflexe účastníků, vedoucí k soustavnému přezkoumávání stávajících postupů a k zachování schopnosti učit se. Tyto praktické nástroje regionální a inovační politiky, inspirované institucionálními přístupy, jsou také zohledněny i v současné regionální politice Evropské unie.

1.2.4.4 Současné trendy v regionální politice

(Blažek, 2020) Současná regionální politika je z velké části založena na institucionálních přístupech a směřuje se k posílení inovačních procesů v regionech a sbližování i spolupráci mezi aktéry soukromého a veřejného sektoru. Časový rámec tohoto období lze označit za druhou polovinu 70. let. 20. století až po současnost.

Moderní přístup je charakterizován využitím a mobilizací endogenního rozvojového potenciálu. Mezi hlavní oblasti aplikace daného přístupu patří lidské zdroje (vzdělávání, rekvalifikace, programy zaměstnanosti apod.), rozvoj společenství (neziskové organizace, zaměstnanost ve veřejném sektoru apod.), rozvoj lokality, územní plánování, infrastruktura, občanská vybavenost a rozvoj podnikání (poradenská a informační centra, technologické a podnikatelské parky) (Skokan, 2004). Například, pro posílení inovačního systému a rozvoj podnikání, místní a regionální orgány snaží vytvořit příznivé podmínky pro rozvoj a vznik

fírem: poskytují podnikatelům volné pozemky a budovy, zvýhodnění v oblasti daně z nemovitostí či místních poplatků, kvalitní technické i sociální infrastruktury, kvalifikované poradenství a různé rekvalifikační programy.

Současná regionální politika je zaměřena na dosahování konkurenceschopnosti regionů v globální ekonomice, vytváření partnerských vazeb uvnitř a mimo region (networking) a zlepšení kompetence regionů, prostřednictvím zvýšení sociálního kapitálu, vybudování strategického vedení, shromažďování informace o trzích, poskytování strategické infrastruktury, rozvíjení rizikového managementu a principů udržitelnosti (Skokan, 2004).

Pro moderní koncept regionálního rozvoje je charakteristické vytváření širších přístupů k řešení regionálních problémů. Tyto přístupy představují společné úsilí o odstranění nejen důsledků regionálních problémů, jak tomu bylo v předchozích obdobích, ale hlavně jejich příčin. Současné pojetí regionální politiky odráží posun směrem k decentralizaci veřejné správy na úroveň lokální (Blažek, 2020). Tento trend se zřetelně projevuje například v postupném rozvoji regionální politiky v EU a členských státech, která se nyní nazývá politika hospodářské, sociální a územní soudržnosti. Dalším rysem je zaměření na budoucnost, strategické plánování a udržitelný rozvoj. K tomu slouží nástroje dlouhodobého plánování, jako jsou např. stanovení měřitelných cílů, vedení realizačního harmonogramu, vytváření implementačních systémů, sledování průběhu implementace programů podpory regionů a hodnocení jejich účinnosti.

(Blažek, 2020) K současným trendům také patří užší propojení inovační politiky s podporou zahraničních investic, na jedné straně charakteristické pro keynesiánství, ale v tomto případě s větším důrazem na následnou péči o zahraniční investory. Přilákání investorů je stále více založeno na specializovaných službách v oblasti výzkumu a vývoje a na dobře organizované spolupráci s výzkumnými centry v regionu. Stejně tak programy podpory pro zahraniční investory mají za cíl nejen přilákat nové investory, ale i udržet ty, kteří již v regionu působí. Tato strategie zahrnují zvýšení podílu subdodávek ze strany místních firem a zvýšení statusu daného závodu s cílem postupně zvýšit jeho autonomie, aby posílil výzkum a vývoj a obecně zvýšit přidanou hodnotu realizovanou v regionu. V závislosti na podmínkách a poptávce investorů se kromě pomoci s administrativními problémy, jako je rozšíření existujícího závodu, pomoc v oblasti lidských zdrojů, zapojení místních subdodavatelů, často jedná také o pomoc v sociální oblasti, např. zřízení cizojazyčných škol, vydání pracovních povolení pro cizince apod. Celkově lze říci, že v

posledních desetiletích došlo k výraznému rozšíření konceptu socioekonomického rozvoje a také k výraznému rozšíření okruhu faktorů, které jsou pro rozvoj považovány za zásadní.

1.2.5 Regionální politika v ČR

Za základní nástroj regionální politiky, zaměřený na soudržnost regionů a zvyšování jejich konkurenceschopnosti, se v České republice považuje Strategie regionálního rozvoje České republiky 2021+, odpovídá za něj Ministerstvo pro místní rozvoj. Tato strategie funguje na základě vymezení oblastí a příslušných specifických přístupů podle regionálních odlišností.

(Wokoun, 2008) Ministerstvo pro místní rozvoj na základě analýzy socioekonomického rozvoje navrhuje vymezení regionů, které je s ohledem na vyvážený rozvoj státu třeba podporovat. Zákon o podpoře regionálního rozvoje stanovuje následující typy těchto podporovaných regionů: strukturálně postižené, hospodářské slabé, venkovské a ostatní regiony, jejichž podporování státem je žádoucí z jiných důvodů.

Podle Strategie regionálního rozvoje ČR jsou opatření regionální politiky především zaměřeny na řešení regionálních disparit, které v České republice existují. V Čechách pro problémové regiony jako jsou strukturálně postižené a hospodářské ohrožené kraje se sledují následující ukazatele životní úrovně obyvatelstva: úroveň HDP na obyvatele, průměrná mzda, míra nezaměstnanosti, hustota osídlení, podíl venkovského obyvatelstva, migrační saldo atd (Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky, 2006). Největší rozdíly v regionálním rozvoji však jsou mezi hlavním městem Prahou a ostatními regiony. Také poměrně velké vnitřní sociální a ekonomické rozdíly existují v krajích Středočeském, Olomouckém, Jihomoravském. Regionální disparity prohlubují i kvůli problémům zemědělství hlavně v oblastech s nepříznivými podmínkami hospodaření, zejména v horských a podhorských oblastech.

Cílem programů regionálního rozvoje ČR kromě dosahování rozvoje vyváženého je podpora procesů vedoucích ke zvýšení celkové výkonnosti ekonomiky (Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky, 2006). Základním předpokladem pro realizaci regionální politiky v České republice je příslušné zákony a usnesení vlády a reforma veřejné správy. Nejdůležitějšími z nich jsou Usnesení vlády č.759/1992 o zásadách regionální politiky, Zákon č. 248/2000 o podpoře regionálního rozvoje a Usnesení vlády č.775/2019, kterým byl schválen dokument strategie regionálního rozvoje ČR.

Tento národní strategický dokument Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+ obsahuje hlavní cíle regionální politiky státu v období 2021–2027 s ohledem na podporu

dynamického, vyváženého a udržitelného rozvoje území. Souhrn těchto cílů a zaměření současné regionální politiky České republiky jsou uvedeny v následující tabulce č.2:

Tabulka 2: Strategie regionálního rozvoje ČR

Uzemní dimenze	Charakteristika	Cíle a opatření regionální politiky
Metropole	Praha, Brno, Ostrava. Klíčová území adaptovaná na ekonomický, prostorový a populační růst.	<ul style="list-style-type: none"> - Rozvoj regionálních inovačních systémů. - Zlepšení postavení a významu firem v rámci globálních sítí. - Zlepšení integrace systému veřejné dopravy a rozvoj městské mobility. - Zkvalitnění napojení na evropské metropole. - Zlepšení dostupnosti sociálních a zdravotních služeb, vzdělávání a služeb péče o děti. - Vytvoření podmínek pro dostupné bydlení. - Zlepšení integrace cizinců na lokální úrovni. - Rozvoj kulturního a kreativního potenciálu. - Omezení zastavování volné krajiny a zefektivnění hospodaření s vodou a energií.
Aglomerace	Území využívající svůj růstový potenciál a plnící úlohu významných krajských hospodářských, kulturních a akademických center.	<ul style="list-style-type: none"> - Efektivní využití ekonomického potenciálu. - Rozvoj vědecko-výzkumné základny. - Zajištění kvalitního dopravního napojení. - Zajištění dostatečného rozsahu služeb a předcházení vzniku a prohlubování sociálního vyloučení. - Zajištění dostatečného rozsahu sociálních a zdravotních služeb. - Zajištění kvalitní vzdělávací infrastruktury a služeb péče o děti. - Zajištění dostatečné kapacity dostupných a sociálních bytů pro ohrožené skupiny obyvatelstva. - Řešení problémů životního prostředí. - Podpora udržitelného prostorového rozvoje.
Regionální centra	Představují snadno dostupná centra kultury, zaměstnanosti a obslužnosti příslušných funkčních regionů.	<ul style="list-style-type: none"> - Podpora propojení podnikatelských subjektů ve vztahu k potřebám trhu práce. - Diverzifikace ekonomické činnosti v regionálních centrech a jejich zázemí. - Spolupráce zaměstnavatelů, zástupců veřejného sektoru a středních škol. - Rozvoj poradenských center pro podnikatele. - Rozvoj udržitelného cestovního ruchu. - Zlepšení dopravní dostupnosti. - Zlepšení dostupnosti služeb v regionálních centrech i v jejich venkovském zázemí s důrazem na kulturní dědictví. - Řešení problémů spojených se sociálně vyloučenými lokalitami ve venkovském prostředí.

		<ul style="list-style-type: none"> - Zlepšení dostupnosti občanské vybavenosti ve venkovském prostředí a vytvoření podmínek pro rozvoj komunitního života. - Peče o prostředí obce a stabilizace dlouhodobého využívání. - Využití moderních systémů hospodaření.
Strukturálně postižené kraje	Karlovarský, Moravskoslezský a Ústecký kraje. V minulosti primárně orientovali na těžební, zpracovatelský a chemický průmysl.	<ul style="list-style-type: none"> - Přizpůsobení změnám na globálních trzích. - Zvýšení objemu přímých zahraničních investic s vyšší přidanou hodnotou. - Podpora růstu inovační výkonnosti výzkumem a vývojem s většími přínosy pro hospodářství. - Zajištění kompetentních pracovníků pro průmysl, služby a veřejnou správu. - Regenerace území pro lepší podnikání a zdravější život obyvatel.
Hospodářsky a sociálně ohrožená území	Tyto regiony obecně trpí horšími životními podmínkami a mají méně příležitostí podílet se na rozvoji a růstu země. Cílem strategie je zlepšit jejich ekonomickou výkonnost.	<ul style="list-style-type: none"> - Zvýšení diverzifikace ekonomických činností a podpora tvorby lokálních pracovních míst. - Rozvoj malých a středních podniků. - Zajištění dobré dopravní dostupnosti v rámci regionu a ve vazbě na aglomerace a metropole. - Zajištění efektivní prevence sociálního vyloučení a energetické chudoby a podpora komunitního života v obcích. - Zajištění dostatečné občanské vybavenosti.

Zdroj: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, vlastní zpracování

Podle dané regionální politiky regiony efektivně využívají svůj rozvojový potenciál, roste jejich sociální stabilita a konkurenceschopnost a zlepšují se jejich životní podmínky. Důležité je také poznamenat, že tato strategie předpokládá rozvoj v souladu se zásadami udržitelného rozvoje a ekologických limitů. Regionální rozvoj nesmí vést k využívání přírodních zdrojů a k výraznému poškozování životního prostředí. Všechny regiony v České republice jsou z hlediska ekonomické výkonnosti a kvality života nad průměrem EU nebo se mu blíží a z hlediska atraktivity a konkurenceschopnosti jsou na špici střední Evropy.

1.2.6 Regionální politika v Rusku

Konkrétní cíle regionální politiky v různých zemích jsou různé, ale vždycky hlavním cílem je zlepšení kvality života obyvatelstva: zlepšení zdravotnictví, zvýšení délky života, kvality vzdělávání, zlepšení životního prostředí, zvýšení příjmů obyvatelstva. Dosažení těchto cílů je charakterizováno socioekonomickým, environmentálním potenciálem a konkurenceschopností regionu. Proto se často regionální rozvoj uváděn v souvislosti s rozvojem socioekonomickým. Jako indexy hodnocení socioekonomické vyspělosti se

sledují následující ukazatele socioekonomického rozvoje: hrubý domácí produkt (HDP), hrubý národní produkt (HNP), průměrná úroveň příjmů obyvatelstva, délka života, úroveň vzdělanosti; úroveň nezaměstnanosti, úroveň zdravotní péče, stav životního prostředí, výdaje na výzkum a vývoj (Magomedov, 2018).

Regionální rozvoj Ruské federace se vyznačuje vysokou mírou nerovnoměrného socioekonomického rozvoje regionů (Ahmeduev, 2017). Hlavní problém spočívá v tom, že aktuální přístupy regionální politiky nepodporují rozvoj problémových regionů v dostatečné míře tak, aby se vyrovnal rozvoji regionů rozvinutých. Doposud existují poměrně velký rozdíl v socioekonomickém rozvoji mezi vyspělými regiony jako Moskva, Jamalo-něnecký autonomní okruh, Ťumeňská oblast, Petrohrad s ostatními regiony. Nerovnoměrný rozvoj na celém území je do značné míry podmíněn faktory přírodními, klimatickými podmínkami regionu, dostupnosti přírodních zdrojů, infrastrukturou, mentalitou obyvatelstva atd (Magomedov, 2017). Regionální politika by tedy měla být především zaměřena na vyrovnávání sociálně-ekonomického rozvoje regionů, snižování rozdílů mezi regiony a vytvoření efektivního mechanismu pro zajištění fungování ekonomiky jako celku v souladu se zájmy státu a jednotlivých regionů.

Jak už bylo řečeno, v důsledku velkého rozdílu v socioekonomickém rozvoji regionů, nedostatku jediného systému a integrity regionální politiky na federální úrovni, dochází k tomu, že nástroje ekonomického a finančního vyrovnání v regionech nefungují. V této situaci by se měla uplatňovat jediná politika regionálního rozvoje, která by vyrovnala méně rozvinuté dotační regiony s ekonomicky silnějšími a vytvářela na územích podmínky udržitelného hospodářského rozvoje na základě vlastních zdrojů regionů nebo pomocí státních zdrojů financování.

Strategie regionálního rozvoje v Rusku v dnešní době spočívá ve snížení dotací pro rozvinutější regiony, které jsou již na vyšší úrovni ekonomického rozvoje ve prospěch dotačních oblastí (Ahmeduev, 2017). Finanční pomoc územním celkům Ruské federace má především podobu dotací. Řízení rozvoje regionu prochází řešením hlavního problému, jak s dostupnými zdroji zajistit maximální zlepšení nejvýznamnějších ukazatelů kvality života.

(Rasporyazhenie Pravitelstva RF ot 17.11.2008 N 1662-r, 2018) Podle nařízení vlády Ruské federace o koncepci dlouhodobého sociálně-ekonomického rozvoje měli by se uplatňovat následující nástroje regionální politiky:

- vytváření společných obchodních podmínek v regionu (dopravní komunikace, bankovníctví, pojištění, poradenství atd.) a regulace obchodní činnosti;

- vytváření podmínek pro rozvoj hospodářských odvětví a sociální sféry a vytváření center rychlého hospodářského růstu s ohledem na konkurenční výhody jednotlivých regionů;
- poskytování finanční podpory regionům na zajištění zákonem stanovené minimální životní úrovně, kvalitního vzdělávání, zdravotnických, kulturních a volnočasových služeb;
- rozvoj infrastrukturního vybavení území a vytváření podmínek pro zvýšení konkurenceschopnosti regionálních ekonomik, jakož i řešení otázek sociálního rozvoje, včetně zlepšení dopravní dostupnosti území;
- zlepšení motivačních mechanismů pro státní a místní orgány, aby účinně vykonávaly své pravomoci a vytvářely co nejpríznivější podmínky pro komplexní socioekonomický rozvoj regionů.

Tedy regionální politika a řízení regionálního rozvoje vychází z principů vytvoření podmínek pro zachování a racionální využívání zdrojů regionu, stanovení prioritních oblastí. Tyto principy jsou zaměřeny na koncentraci zdrojů v nejproblematictějších odvětvích, jejichž cílem je rychlá stabilizace socioekonomické situace dotačních regionů (Magomedov, 2017).

Tyto základní cíle a vládní usnesení v oblasti regionální politiky však doposud nebyly v praxi realizovány v nutném rozsahu. Skutečnost ukazuje, že nestačí definovat koncepční základy, cíle a záměry státní politiky regionálního rozvoje, ale je nezbytné určit a zavést účinný mechanismus a nástroje pro realizaci regionální politiky. Jejich absence vede k tomu, že hluboké rozdíly v úrovni socioekonomického rozvoje ruských regionů zůstávají, a dokonce i se zvětšují.

1.3 Ekonomická krize

1.3.1 Definice

Výraz „krize“ pochází z řeckého slova „krisis“, které znamená „bod zvratu, převrat, přechodný stav“.

(Sudová, 2022) Ekonomickou krize obecně definují jako jednu z fází hospodářského cyklu, která nastává, pokud ekonomický pokles trvá po dobu nejméně čtyři čtvrtletí. Pokud ekonomika padá aspoň dvě čtvrtletí po sobě, jedná se o recesi. Ekonomické problémy firem a domácností jsou průvodním jevem zpomalení hospodářského růstu a přechodu do klesající fáze cyklu.

Rovněž se související jev „finanční krize“ označuje pokles ceny finančních instrumentů, který může následně vést k ekonomickému kolapsu (Dvořák, 2008). Mezi největší světové finanční krize patří například Velká hospodářská krize způsobená pádem newyorské burzy 24. října 1929, Ekonomická krize 2008 a teď i Recese způsobená pandemií COVID 19.

1.3.2 Typy krizí

(Dvořák, 2008) Při definici pojmu "finanční krize" je důležité si uvědomit, že příčiny hospodářských problémů se nenacházejí v reálné ekonomice, ale vznikají především v důsledku selhání finančního systému. Teoretická analýza se zabývá následujícími typy finančních krizí:

- krize měnová (currency or exchange rate crisis),
- krize bankovní (banking crisis),
- krize dluhová či úvěrová (credit or debt crisis),
- systemická finanční krize (systemic financial crisis), jež zahrnuje projevy všech nebo většiny shora uvedených typů krize, a to s různou vzájemnou kauzalitou.

1.3.2.1 Měnová krize

(Dvořák, 2008) Měnová krize je situace, kdy dochází k prudkému a neočekávanému oslabení kurzu domácí měny. V systému pohyblivého kurzu se projeví jako výrazná deprecie nominálního kurzu. V systému pevného kurzu obvykle spekulativní útok na směnný kurz vynutí devalvaci domácí měny nebo donutí centrální banku kurz bránit. Měnová krize se tedy nemusí projevit pouze devalvaci či depreciací, ale i jevy provázejícími úspěšnou obranu kurzu (ztráta značné části devizových rezerv, výrazné zvýšení úrokových sazeb apod.). Měnové krize bez dluhových a bankovních problémů jsou poměrně vzácné. Většinou jde o spekulace proti nerovnovážným pevným měnovým kurzům.

1.3.2.2 Bankovní krize

(Dvořák, 2008) Jako bankovní krize jsou označovány problémy spojené s nedostatečnou likviditou, především však s insolvencí některých, popř. většiny komerčních bank. Obdobně jako u měnových krizí se za bankovní krizi obvykle označuje nejen situace, která se přímo projeví úpadky bank, ale i situace, kdy postižené banky zachránila vládní intervence nebo pomoc centrální banky. V rozvojových zemích je nejčastější příčinou bankovní krize náhlá ztráta důvěry vkladatelů, která se projeví bankovním runem. V rozvinutých ekonomikách jde spíše o problémy vyplývající z prudkého poklesu hodnoty některého typu bankovních aktiv (nemovitostí, akcií apod.). Bankovní krize mohou vznikat

i v důsledku dluhové krize, tzn. neschopnosti dlužníků splácet poskytnuté úvěry, nebo v důsledku krize měnové, jsou-li domácí banky samy v dlužnické pozici k zahraničí.

1.3.2.3 Dluhová krize

(Dvořák, 2008) Jedním z nejzajímavějších typů finančních krizí jsou krize dluhové (úvěrové). Tento pojem je používán převážně k označení externích dluhových krizí, které se projevují neschopností země splácet zahraniční dluh. Není-li schopna splácet svůj zahraniční dluh vláda, je užíváno označení „sovereign default“. Jako vnější dluhová krize jsou však označovány i případy, kdy své zahraniční dluhy nesplácí zadlužené soukromé firmy a banky. Doposud opomíjeným, a přitom velmi nebezpečným typem finanční krize jsou interní dluhové krize, které se projevují chronickou vnitřní předlužeností ekonomik, platební neschopností podniků a nárůstem objemu klasifikovaných úvěrů. Interní dluhová krize vede často k zamrznutí úvěrového trhu (credit crunch) s negativními důsledky pro reálnou ekonomiku. Tento typ finanční krize způsobuje značné problémy veřejným financím při vládních asistenčních programech, jež jsou kryty ze státního rozpočtu. Vládní finanční injekce mohou problém zakrývat a vést k jeho chronicitě.

1.3.3 Ekonomické a sociální dopady pandemie

Pandemie koronaviru COVID 19 měla obrovské následky po celém světě. Média pro tento jev použila název "koronakrize".

Začátkem lze považovat krach na burze v roce 2020, který stal jedním z nejhorších globálních krachů na burze v historii. Recese zasáhla všechny burzy v Číně, Evropě a Americe. Na konci února zaznamenaly hlavní akciové trhy po celém světě největší týdenní pokles od finanční krize v letech 2007-2008. Již v březnu poklesly všechny tři indexy newyorské burzy o více než 7 %. Většina světových trhů zaznamenala výrazný pokles v reakci na pandemii COVID-19 a válku o ceny ropy mezi Ruskem a Saúdskou Arábií. Tomu se začalo hovorově říkat Černé pondělí a v té době šlo o nejhorší propad od Velké recese. Po tři dny následoval Černý čtvrtek, kdy se akcie v Evropě a Severní Americe propadly o více než 9 %. Pak v březnu 2020 se hlavní indexy snížily o 25 % - 30 %. Ale počátkem roku 2021 se akciový trh zotavil a dále rostl, dokonce i v některých případech dosáhl nových rekordů.

Krize vedla v řadě zemí k peněžní emise a ke globálnímu zadlužení, které přesáhlo 350 % světového HDP. To následně zvýšilo inflační rizika a rizika stagflace. Došlo také k nárůstu nezaměstnanosti, která přesáhla 9 %.

Všechna ekonomická oblasti byly více či méně pandemií zasaženy. K 1. srpnu 2020 byl počet potvrzených aktivních případů infekce COVID-19 po celém světě 6 milionů. Pandemie vedla k uzavření podniků, zmenšení průmyslu a nárůstu poptávky po výrobcích denní potřeby. Kvůli karanténním opatřením byly odloženy nebo zrušeny sportovní akce, náboženské, politické a kulturní události, dočasně uzavřeny vzdělávací instituce a zavedeny omezení pohybu (lockdown) nejen přes hranice zemí, ale i uvnitř států.

Karanténní opatření v Číně a některých dalších zemích produkujících komodity vedla k narušení dodávek, což se nejvíce dotklo elektroniky a kontejnerové dopravy. Recese a válka o ceny ropy mezi Ruskem a Saúdskou Arábií v roce 2020 způsobily pokles cen ropy, kolaps cestovního ruchu, pohostinství, energetiky a pokles spotřebitelské aktivity ve srovnání s předchozím desetiletím.

1.3.3.1 Česko

Stejně jako na celý svět pandemie měla velký vliv na ekonomický a sociální život České republiky. Výrazný ekonomický pokles byl zaznamenán v průběhu roku 2020. HDP v tomto roce klesl o 5,6 % oproti roku předchozímu (ČSÚ). Pokles byl ovlivněn především spotřebou domácností, investičními výdaji, a také propadem zahraniční poptávky v první polovině roku. Růst zaznamenaly výdaje vládních institucí. Pokles hrubé přidané hodnoty nejméně ovlivnil vývoj ve skupině odvětví obchodu, dopravy, ubytování a pohostinství. Nedařilo se také průmyslu, stavebnictví a většině odvětví služeb. Pak v roce 2021 situace se zlepšila, HDP se zvýšil o 3,3 %. Růst byl podpořen výdaji na konečnou spotřebu domácností a tvorbou hrubého kapitálu (HDP 2022, vývoj hdp v ČR, 2022).

V demografickém vývoje regionů České republiky dlouhodobě dochází ke stárnutí populace a převažuje migrace do hlavního města Prahy a Středočeského kraje (ČSÚ). V důsledku pandemie a následného nárůstu úmrtnosti se v letech 2020-2021 snížila i průměrná délka života. Došlo také i ke zvýšení míry nezaměstnanosti více než na 4 %. Nejvyšší ukazatel byl v Moravskoslezském a Ústeckém kraji, nejnižší v Pardubickém kraji (ČSÚ). Růst mezd v roce 2021 byl velmi nerovnoměrný: nadprůměrný byl v Jihomoravském a Jihočeském kraji (o 7 %), nejpomalejší ve Středočeském a Plzeňském kraji (o 3,8 %) (ČSÚ). V dobu pandemie bylo omezeno poskytování ubytovacích služeb a cestování přes hranice a na určitou dobu i uvnitř státu, což negativně ovlivnilo cestovní ruch na další dva roky. Největší ztráty v cestovním ruchu byly zaznamenány v regionech s vysokým podílem zahraničních návštěvníků, zejména v hlavním městě Praze, kde pokles počtu přenocování v letech 2020 a 2021 oproti roku 2019 činil více než 70 % (ČSÚ).

Pro zmírnění dopadů krize, posílení odolností členských států EU Evropská komise schválila dočasný nástroj na podporu oživení a obnovy ekonomiky po pandemii Covid-19. Nástroj pro oživení a odolnost je součástí rozsáhlé reakce, jejímž cílem je zmírnit hospodářský a sociální dopad koronavirové pandemie, zvýšit udržitelnost a odolnost evropské ekonomiky i společnosti a připravit je na výzvy i příležitosti ekologické a digitální transformace (Evropská komise, 2021).

Plán obnovy a odolnosti, který připravila Česká republika se nazývá Národní plán obnovy. Národní plán obnovy je strategickým dokumentem, kterým Česká republika požádala o finanční příspěvek z Nástroje pro oživení a odolnost ve výši 7 035,7 mil. eur (179,1 mld. Kč) ve formě grantů (Národní plán obnovy, 2021). Národní plán obnovy obsahuje milníky, cíle a orientační harmonogram pro provádění reforem a investic; předpokládané investiční projekty a související dobu investic; odhadované celkové náklady reforem a investic, včetně náležitého odůvodnění a vysvětlení jejich souladu se zásadou nákladové efektivity a úměrnosti očekávanému účinku na hospodářství a společnost.

I přes všechna opatření, která vláda přijala, však důsledky pandemie dodnes ovlivňují ekonomiku a regionální rozvoj země. Kromě toho růstové vyhlídky světové ekonomiky s nedořešenými důsledky pandemie narušila na konci února invaze ruských vojsk v Ukrajině. Energetická závislost na Rusku, sankce proti vojenské agresi a nestabilita na trzích s fosilními palivy přivedly k vysoké inflaci a nárůstu cen energií. To zasáhlo především domácnosti, podniky a poskytovatele veřejných služeb. Ministerstvo financí ČR očekává, že veřejné finance, stále zatížené opatřeními přijatými v minulých letech během pandemie, budou letos hospodařit se schodkem 4,6 % HDP a v příštím roce 4,3 % HDP. Nastavená fiskální politika tak povede k nárůstu zadlužení na téměř 44 % HDP v roce 2022, respektive na cca 46 % HDP v roce 2023 (Ministerstvo financí České republiky, 2022).

1.3.3.2 Rusko

Rusko také plně pocítilo dopad epidemie COVID 19. V roce 2020 poklesl HDP o 3,1 %, průmyslová výroba o 2,9 % a maloobchod o 4,1 % (Rosstat). Nejvíce byla zasažena odvětví ruské ekonomiky, jako jsou hotelnictví a restaurace, doprava, kultura a sport. Inflace dosáhla 4,91%, včetně potravin až 6,69 %. Reálné příjmy domácností zároveň klesly o 3,5% (Rosstat).

(Shtogrin, 2022) V letech 2020-2021 vláda Ruské federace zavedla soubor opatření zaměřených na podporu a zachování příjmů podniků a domácností. Podnikatelům byla prodloužena povolení a licencí pro určité druhy činností, například v oblasti lékařství,

vzdělávání, ekologie a farmacie. Malým a středním podnikům byl odložen nájem. Kromě toho byla přijata protikrizová opatření v oblasti poskytování úvěrů malým a středním podnikům, včetně zvýhodněných úvěrů. Byla zavedena opatření sociální podpory pro určité kategorie osob. Účetní komora ocenila práci vlády na podporu lidí a podniků v souvislosti s šířením koronaviru. Analýza agentury pro dohled potvrdila, že dodatečná opatření přijatá v roce 2020 umožnila vyrovnat negativní trend na trhu práce na vrcholu pandemie, kdy míra nezaměstnanosti dosahovala 6,1 %. Za celý rok 2020 to bylo 5,8 %.

Kromě toho pandemie COVID-19 vedla k nárůstu využívání digitálních technologií v různých oblastech života lidí. Práce na dálku a vzdělávání online zásadně změnily způsob života lidí.

V současné době ruská vláda by měla pomáhat občanům se přizpůsobit hlubokým společenským změnám. Sociální a regionální politika by se v tomto ohledu měla zaměřit především na podporu podniků, které řeší klíčové problémy náhrady dovozu, na zmírnění sociálních důsledků pandemie COVID19 a hospodářských sankcí a na poskytování sociální podpory lidem v obtížné situaci, včetně těch, kteří ztratili zaměstnání. Také jsou důležité splňování strategických cílů, kterými jsou stimulace vývoje a zavádění pokročilých digitálních technologií, rozvoj vzdělávacího systému, vzdělávání a rekvalifikace pracovníků s ohledem na aktivní digitální transformaci.

1.4 Ekonomická odolnost regionu

(Svoboda, 2013) V rámci ekonomické krizi vyvolanou pandemií klíčovým se stal pojem regionální odolnosti. Regionální odolnost obecně se definuje z hlediska odolnosti ekonomické. Regionální ekonomická odolnost se vztahuje ke schopnosti regionální ekonomiky odolat nebo překonat národní či globální poklesy. Zejména odolnost vůči recesi je schopnost regionální ekonomiky reagovat na recesi takovým způsobem, aby bylo možné v daném časovém období dosáhnout úrovně produkce nebo zaměstnanosti odpovídající úrovni před recesí. Pandemie prohloubila problémy v ekonomice i v dalších oblastech lidského života. Patří mezi ně rizika ohrožení globální ekonomické stability, změny ve struktuře poptávky, změny podnikatelského prostředí, technologické změny apod. To vše zvyšuje faktor nejistoty pro národní hospodářství a rozšiřuje kontext koncepce protikrizového rozvoje, jehož cílem je nejen zajistit tempo hospodářského růstu, ale také zvýšit ekonomickou odolnost vůči vnějším faktorům a adaptabilitu regionů na změny. Ekonomická odolnost regionů se skládá z 5 pilířů:

- ekonomická výkonnost regionu
- struktura ekonomických činností regionu
- inovační aktivita regionu
- kvalita lidského kapitálu
- charakteristiky trhu práce a demografické parametry regionu.

1.5 Indikátory Českého statistického úřadu

Úroveň regionálního rozvoje se dá měřit pomocí různých indikátorů. Tedy indikátor lze chápat jako ukazatel, který vyjadřuje dynamiku rozvoje určitého jevu a zobrazuje jeho vývoj (Hrabánková, 2011). Tyto ukazatele se dá používat pro hodnocení vyspělosti a konkurenceschopnosti regionů, pro management regionů a také pro srovnání regionů navzájem. Podle Českého statistického úřadu pro sledování regionálního rozvoje a srovnání regionů jsou používány ukazatele z 4 oblastí: demografický rozvoj, sociální a ekonomický rozvoj a životní prostředí (ČSÚ, 2022).

1. Demografický vývoj
 - Sídlní struktura
 - Vývoj počtu obyvatel
 - Narození, zemřelí, sňatky, rozvody, migrace, potraty, naděje dožití
 - Věková struktura, index stáří
2. Sociální vývoj
 - Zaměstnanost a ekonomická aktivita
 - Nezaměstnanost podle MPSV
 - Příjmy a životní podmínky domácností
 - Mzdy
 - Vzdělávání
 - Zdravotnictví
 - Nemocenské pojištění a státní sociální podpora
 - Zařízení sociálních služeb, držitelé průkazů osob se zdravotním postižením
 - Důchodci, důchody
3. Ekonomický vývoj
 - Makroekonomický rámec
 - Věda, IT

- Využívání informačních technologií
 - Ekonomické subjekty
 - Průmysl a energetika
 - Stavebnictví, stavební povolení
 - Bytová výstavba
 - Doprava, nehody
 - Cestovní ruch
4. Životní prostředí
- Půdní fond, chráněná území
 - Chráněná území
 - Vodovody a kanalizace
 - Emise
 - Odpady
 - Výdaje na ochranu životního prostředí

1.6 Charakteristika vybraných území

1.6.1 Praha a Středočeský kraj

Středočeský kraj je správní jednotka České republiky, která se nachází ve střední části Čech a obklopuje hlavní město Prahu, která je samostatným krajem. Úřady Středočeského kraje však mají sídla v Praze. Středočeský kraj na severu hraničí s Libereckým krajem, na severovýchodě s Královéhradeckým, na východě s Pardubickým, na jihovýchodě s Krajem Vysočina, na jihu s Jihočeským krajem, na jihozápadě s Plzeňským krajem a na severozápadě s Ústeckým.

(ČSÚ) Středočeský kraj je největším regionem v ČR s rozlohou 11 014,5 km² a tvoří téměř 14 % území Česka. Žije zde přibližně 1,39 milionu obyvatel. Počet obyvatel narůstá stěhováním z ostatních krajů republiky a spolu s Prahou kraj dlouhodobě vykazuje největší přírůstky obyvatel. Poloha Středočeského kraje má zásadní vliv na jeho ekonomické charakteristiky. Blízké spojení s hlavním městem a hustá dopravní síť činí polohu regionu velice příznivou pro hospodářský rozvoj. Díky své rozloze, geografickým a klimatickým podmínkám patří k nejsilnějším zemědělským regionům v České republice. Ukazatele

ekonomické výkonnosti dosahují druhé nejvyšší úrovně po hlavním městě Prahy, jejíž ekonomická výkonnost výrazně převyšuje všechny regiony.

(ČSÚ) Praha je statutární město a hlavní město České republiky, tvoří samostatnou správní jednotku země. Má rozlohu 496 km². V roce 2021 počet obyvatelů činil 1,331 milionu. Je čtrnáctým nejlidnatějším městem Evropské unie. Je také hlavním politickým, hospodářským a kulturním centrem České republiky a jedním z největších turistických center v Evropě. Praha je ekonomicky rozvinutý a prosperující region s vysokou životní úrovní. Podle statistik Eurostatu je devátým nejbohatším regionem v Evropě.

1.6.2 Moskva a Moskevská oblast

(Rosstat) Moskva je hlavní město Ruska, město federálního významu, správní centrum Centrálního federálního okruhu a centrum Moskevské oblasti, jejíž není součástí. Je největším ruským městem podle počtu obyvatel, v roce 2021 počet obyvatelů dosahoval 13 010 112. Moskva je také považována za nejlidnatější z měst nacházejících se v Evropě a z hlediska počtu obyvatel je na 22. místě mezi světovými městy. Podle velikosti území Moskva je největším městem v evropské části o rozloze 2 511 km². Také je největším ruským finančním centrem, mezinárodním obchodním centrem a centrem řízení velké části ekonomiky země.

Moskevská oblast je součástí Ruské federace a je součástí Centrálního federálního okruhu. Jeho státní orgány sídlí v Moskvě a Krasnogorsku. Na severozápadě a severu region hraničí s Tverskou oblastí, na severu s Jaroslavskou, na severovýchodě a východě s Vladimírskou, na jihovýchodě s Rjazaňskou, na jihu s Tulskou, na jihozápadě s Kalužskou a na západě se Smolenskou oblastí.

(Rosstat) Moskevská oblast pokrývá 0,27 % rozlohy země a má plochu 45 900 km². Podle Rosstatu 2021 žije v regionu 8 524 665 obyvatel. Dochází ke stálému růstu počtu obyvatel, který je způsoben především vnější migrací. Je důležité poznamenat, že charakteristickým rysem ekonomické a geografické polohy regionu je jeho blízkost k Moskvě, která přispívá k rozvoji průmyslu a vědy v oblasti a dělá region migračně lákavým.

Praktická část

V praktické části práce bude sledováno a porovnáváno tempo růstu či poklesu klíčových socioekonomických ukazatelů ve vybraných regionech v letech 2019-2020. Přínosem této práce bude analýza dopadu krize způsobené pandemií koronaviru.

1.7 Obyvatelstvo

1.7.1 Demografický vývoj

Tabulka 3: Počet obyvatel

	2019	2020
Praha	1 324 277	1 335 084
Středočeský kraj	1 385 141	1 397 997
Moskva	12 678 000	12 655 000
Moskevská oblast	7 691 000	7 708 000

Zdroj: Český statistický úřad, Rosstat, vlastní zpracování

Tabulka 4: Celkový přírůstek obyvatel

Celkový přírůstek/úbytek na 1000 obyvatel	2019	2020
Praha	11,9	8,1
Středočeský kraj	11,5	9,2
Moskva	5,0	-2,0
Moskevská oblast	12,0	2,0

Zdroj: Český statistický úřad, Rosstat, vlastní zpracování

Tabulka 5: Úmrtnost

Míra úmrtnosti na 1000 obyvatel	2019	2020
Praha	9,3	10,3
Středočeský kraj	9,8	11,0
Moskva	9,5	11,9
Moskevská oblast	12,0	14,5

Zdroj: Český statistický úřad, Rosstat, vlastní zpracování

Tabulky č.3, 4 a 5 se zobrazují některé důležité ukazatele regionálního demografického vývoje: počet obyvatel, přirozený přírůstek nebo úbytek a míru úmrtnosti ve vybraných regionech v letech 2019-2020. Z uvedených údajů vyplývá, že počet obyvatel Prahy, Středočeského kraje a Moskevské oblasti ve sledovaném období mírně narůstal, pouze v Moskvě došlo k poklesu, a to přibližně o 0,2 %. S tím související ukazatel přírůstku obyvatelstva spočítaný na 1000 obyvatel v roce 2020 vykazoval pokles oproti předchozímu roku ve všech posuzovaných regionech: v Praze na 8,1, ve Středočeském kraji na 9,2, v Moskevské oblasti na 2,0. V Moskvě tento ukazatel dosáhl záporné hodnoty -0,2, což

znamená úbytek obyvatelstva v tomto regionu v dané období. Míra úmrtností přepočítaná na 1000 obyvatel také se celkově zvýšila ve všech regionech: nejvíc v Moskevské oblasti na 14,5 a Moskvě na 11,9, pak ve Středočeském kraji na 11,0 a v Praze ukazatel dosáhl hodnoty 10,3.

1.7.2 Vzdělanostní struktura obyvatelstva

Tabulka 6: Vybrané údaje o vzdělávání v Praze

Praha	2019/2020	2020/2021
Počet dětí v mateřských školách	43 260	42 578
Počet žáků na základních a středních školách	242 162	248 277
Počet studentů na vyšších odborných školách	4 676	4 609
Počet studentů na vysokých školách	112 151	117 052
Počet absolventů vysokých škol	20 387	23 864

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

Tabulka 7: Vybrané údaje o vzdělávání ve Středočeském kraji

Středočeský kraj	2019/2020	2020/2021
Počet dětí v mateřských školách	51 347	51 197
Počet žáků na základních a středních školách	172 847	177 298
Počet studentů na vyšších odborných školách	1 284	1 225
Počet studentů na vysokých školách	29 669	31 304
Počet absolventů vysokých škol	6 464	6 521

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

Tabulka 8: Vybrané údaje o vzdělávání v Moskvě

Moskva	2019/2020	2020/2021
Počet dětí v mateřských školách	454 800	450 000
Počet žáků na základních a středních školách	1 052 400	1 086 998
Počet studentů na vyšších odborných školách	42 900	48 700
Počet studentů na vysokých školách	699 800	722 500
Počet absolventů vysokých škol	182 600	165 200

Zdroj: Rosstat, vlastní zpracování

Tabulka 9: Vybrané údaje o vzdělávání v Moskevské oblasti

Moskevská oblast	2019/2020	2020/2021
Počet dětí v mateřských školách	434 000	435 400
Počet žáků na základních a středních školách	904 700	937 912
Počet studentů na vyšších odborných školách	36 000	37 900
Počet studentů na vysokých školách	81 000	78 700
Počet absolventů vysokých škol	16 500	15 600

Zdroj: Rosstat, vlastní zpracování

Celkový počet žáků a studentů ve všech zkoumaných regionech v době pandemií vzrostl. V Praze o 3,3 %, v Středočeském kraji a Moskevské oblasti o 2,3 %, v Moskvě o 1,7 %. Lze tedy konstatovat, že úroveň vzdělání obyvatelstva se mírně zvyšuje a nebyla pandemií ovlivněna. Takže důležité poznamenat, že v Moskvě a Moskevské oblasti v roce 2020 došlo k poklesu podílu absolventů vysokých škol (v Moskvě o 9,5%, v Moskevské oblasti o 5,5%), jejich podíl v Praze však naopak vzrostl o 17 % a ve Středočeském kraji o 0,9 %.

1.8 Regionální hrubý domácí produkt

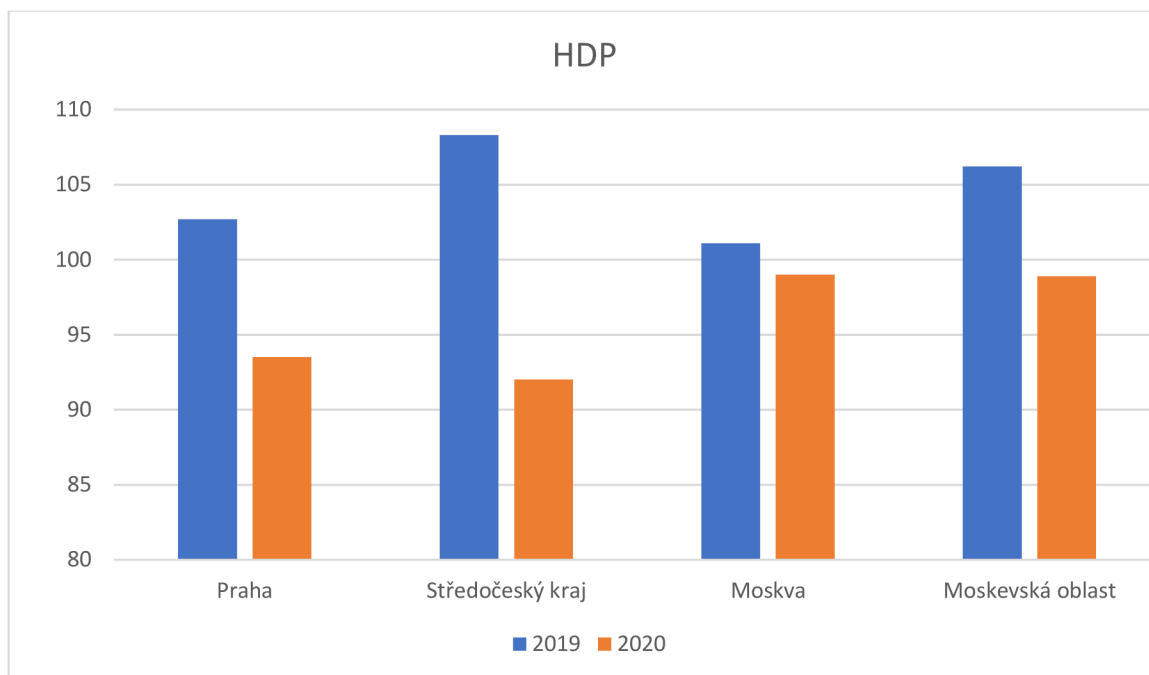
Hrubý domácí produkt (HDP) je peněžním vyjádřením celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území. Používá se pro stanovení výkonnosti ekonomiky (ČSÚ).

Tabulka 10: Hrubý domácí produkt

	HDP celkem (mil. Kč/mil. rub)		HDP na 1 obyvatele (Kč/rub)		Poměr HDP (%) předchozí rok = 100 (srovnatelné ceny)	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020
Praha	1 580 995	1 535 399	1 201 993	1 156 808	102,7	93,5
Středočeský kraj	686 661	662 658	498 482	475 908	108,3	92,0
Moskva	19 673 004	19 476 274	1 555 587	1 537 609	101,1	99,0
Moskevská oblast	5 128 439	5 072 026	670 800	658 739	106,2	98,9

Zdroj: Český statistický úřad, Rosstat, vlastní zpracování

Graf 1: Hrubý domácí produkt

Zdroj: Český statistický úřad, Rosstat, vlastní zpracování

Tabulka č.10 a graf č.1 ukazují hodnoty HDP a jejich relativní změny v letech 2019 a 2020. Hrubý domácí produkt ve srovnatelných cenách v roce 2019 nabýval vysokých hodnot ve všech krajích, jednalo se o ekonomický růst. V roce 2020 však z důvodu pandemické krize ve všech krajích meziročně poklesl. Z grafu č.1 vyplývá, že největší meziroční pokles ukazatele byl zaznamenán v Středočeském kraji (-8 %) a Praze (-6,5%), pak v Moskevské oblasti (-1,1%) a Moskvě (-1%). V přepočtu HDP na 1 obyvatele rozdíly se stávají o něco méně výraznými. Tak v Praze se ukazatel HDP na 1 obyvatele snížil o 3,8 %, ve Středočeském kraji o 4,5%, v Moskvě o 1,2%, v Moskevské oblasti o 1,8%.

1.9 Regionální hrubá přidaná hodnota

Hrubá přidaná hodnota představuje nově vytvořenou hodnotu, kterou získávají institucionální jednotky z používání svých výrobních kapacit. Je stanovena jako rozdíl mezi celkovou produkcí, oceněnou v základních cenách a mezispotřebou, oceněnou v kupních cenách. Počítá se za odvětví nebo za institucionální sektory / sub-sektory (ČSÚ).

Tabulka 11: Odvětvová struktura hrubé přidané hodnoty v Praze

	Hrubá přidaná hodnota (mil. Kč)		Podíl odvětví HPH (%)	
	2019	2020	2019	2020
Celkem	1 428 474	1 397 087	100	100
Zemědělství, lesnictví a rybnářství	4 965	5 278	0,3	0,4
Průmysl	142 970	145 357	10,0	10,4
Stavebnictví	65 340	66 588	4,6	4,8
Obchod, doprava, ubytování a stravování	319 457	263 056	22,4	18,8
Informační, komunikační činnosti	210 268	221 596	14,7	15,9
Peněžnictví, pojišťovnictví	140 762	138 092	9,9	9,8
Činnosti v oblasti nemovitostí	139 942	142 820	9,8	10,2
Profesní, vědecké, technické a administrativní činnosti	185 214	181 759	13,0	13,0
Veřejná správa, vzdělání, zdravotní a sociální péče	186 748	199 410	13,1	14,3
Ostatní činnosti	32 808	33 131	2,2	2,4

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

Tabulka 12: Odvětvová struktura hrubé přidané hodnoty ve Středočeském kraji

	Hrubá přidaná hodnota (mil. Kč)		Podíl odvětví HPH (%)	
	2019	2020	2019	2020
Celkem	620 417	602 966	100	100
Zemědělství, lesnictví a rybnářství	14 264	14 817	2,3	2,5
Průmysl	262 650	236 859	42,3	39,3
Stavebnictví	28 673	28 691	4,6	4,8
Obchod, doprava, ubytování a stravování	119 472	120 441	19,3	20,0
Informační, komunikační činnosti,	13 333	9 434	2,1	1,6
Peněžnictví, pojišťovnictví	8 007	8 031	1,3	1,3
Činnosti v oblasti nemovitostí	61 300	65 995	9,9	10,9
Profesní, vědecké, technické a administrativní činnosti	32 173	30 721	5,2	5,1
Veřejná správa, vzdělání, zdravotní a sociální péče	69 186	77 525	11,1	12,9
Ostatní činnosti	11 359	10 452	1,9	1,7

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

Tabulka 13: Odvětvová struktura hrubé přidané hodnoty v Moskvě

	Hrubá přidaná hodnota (mil. rub)		Podíl odvětví HPH (%)	
	2019	2020	2019	2020
Celkem	16 019 318	16 159 957	100	100
Zemědělství, lesnictví a rybnářství	15 020	16 685	0,1	0,1
Průmysl	2 233 781	2 149 652	18,8	17,9
Stavebnictví	790 655	780 514	4,0	4,8
Obchod, doprava, ubytování a stravování	5 567 241	5 518 961	33,6	30,5
Informační, komunikační činnosti	1 146 458	1 310 299	6,6	7,8
Peněžnictví, pojišťovnictví	213 876	232 996	1,3	1,5
Činnosti v oblasti nemovitostí	2 137 215	2 274 298	11,7	12,3
Profesní, vědecké, technické a administrativní činnosti	1 899 586	1 855 159	11,7	12,0
Veřejná správa, vzdělání, zdravotní a sociální péče	1 641 909	1 696 514	8,2	11,3
Ostatní činnosti	328 578	324 880	2,0	1,8

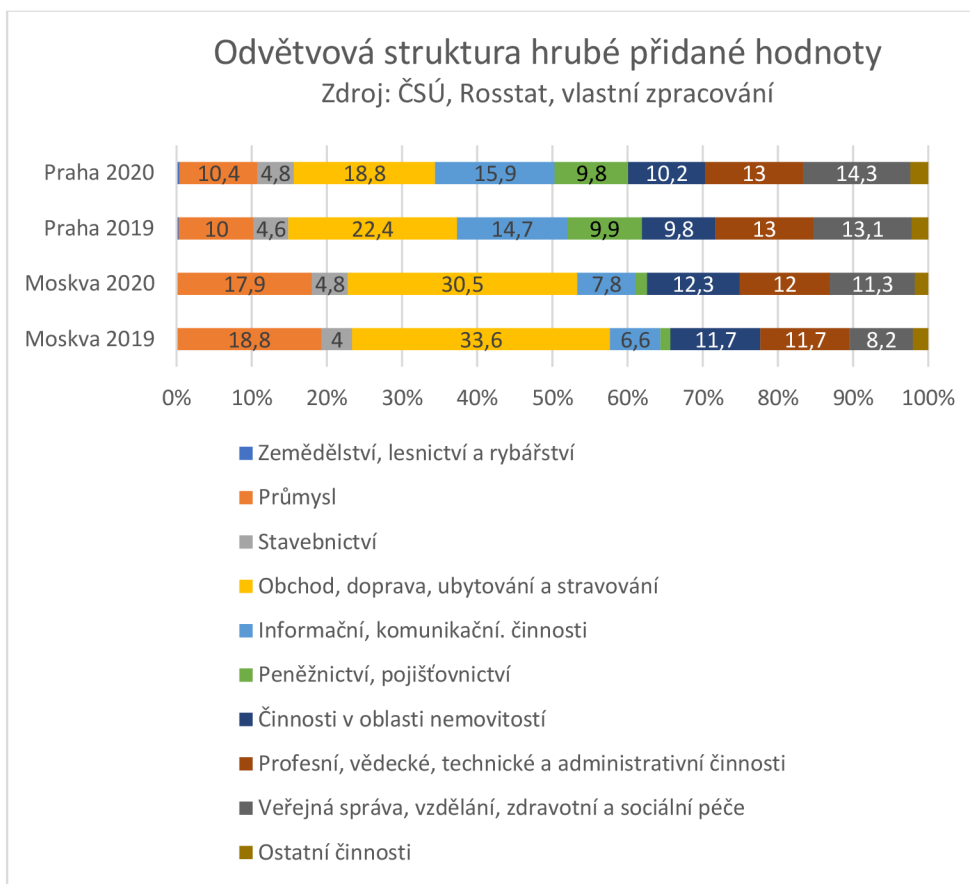
Zdroj: Rosstat, vlastní zpracování

Tabulka 14: Odvětvová struktura hrubé přidané hodnoty v Moskevské oblasti

	Hrubá přidaná hodnota (mil. rub)		Podíl odvětví HPH (%)	
	2019	2020	2019	2020
Celkem	4 634 122	4 748 079	100	100
Zemědělství, lesnictví a rybnářství	62 449	47 786	1,6	1,3
Průmysl	988 761	1 135 773	21,7	23,1
Stavebnictví	214 647	158 048	5,3	5,3
Obchod, doprava, ubytování a stravování	1 388 859	1 338 046	28,8	26,6
Informační, komunikační činnosti	81 924	78 546	1,8	1,5
Peněžnictví, pojišťovnictví	18 145	20 628	0,4	0,6
Činnosti v oblasti nemovitostí	859 277	896 037	15,4	16,7
Profesní, vědecké, technické a administrativní činnosti	348 423	366 881	8,4	7,6
Veřejná správa, vzdělání, zdravotní a sociální péče	608 503	635 047	15,0	15,6
Ostatní činnosti	63 133	71 286	1,6	1,7

Zdroj: Rosstat, vlastní zpracování

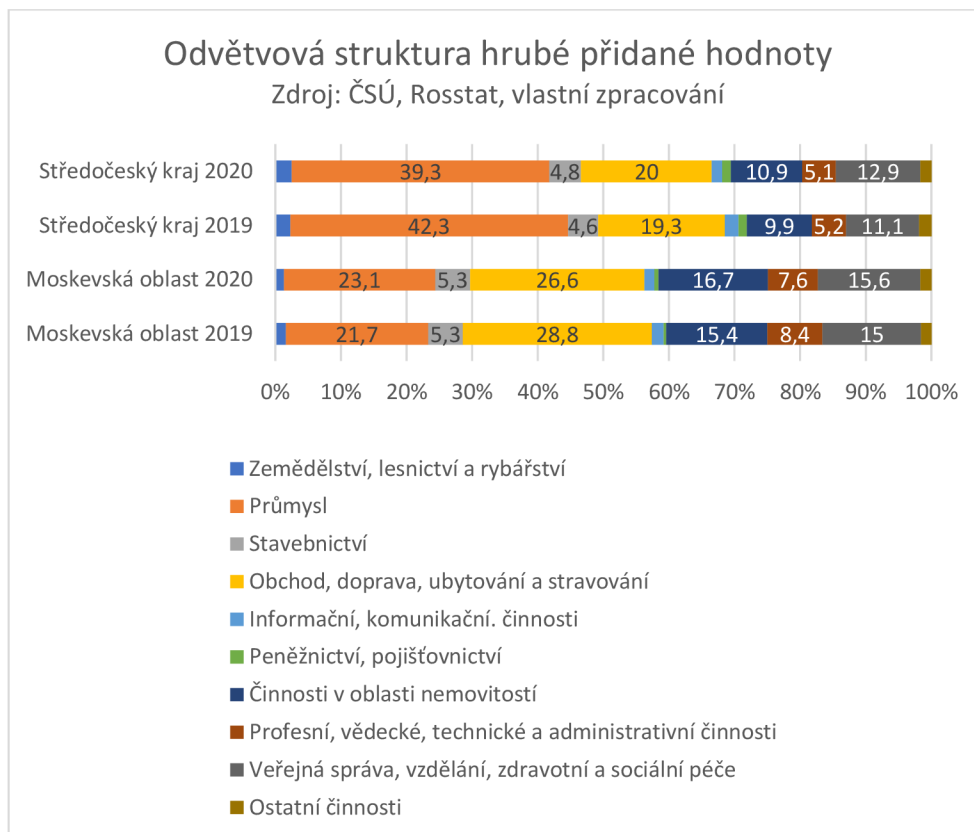
Graf 2: Porovnání odvětvové struktury hrubé přidané hodnoty v Praze a Moskvě

Regionální hrubá přidaná hodnota v roce 2020 meziročně poklesla v Praze o 2,2%, v Moskvě však naopak vzrostla o 0,9%. Praha a Moskva se vzhledem ke svému velkoměstskému charakteru poměrně výrazně odlišují od ostatních regionů odvětvovou strukturou hrubé přidané hodnoty. Zemědělství, lesnictví a rybářství zde má nejnižší podíly v porovnání s ostatními kraji. Podíl odvětví Průmysl a Obchod, doprava, ubytování a stravování na hrubé přidané hodnotě jsou nejvýznamnějšími pro tyto hlavní města. V porovnání Moskva se více podělí na průmyslu (17,9%) a službách obchodu, dopravy, ubytování a stravování (30,5%). Praha je však vyspělejší z hlediska služeb informačních, komunikačních činností (15,9%), peněžnictví a pojišťovnictví (9,8%).

Z grafu č. 2 je viditelné, že vzhledem k krizi v obou sledovaných městech nejvýraznější meziroční pokles podílu se v roce 2020 projevila skupina služeb Obchod, doprava, ubytování a stravování. V Praze ten pokles činil 3,6 %, v Moskvě 3,1%. Naopak neustále nabývají významu skupiny Informační a komunikační činnosti a Veřejná správa, vzdělávání, zdravotnictví a sociální péče. Podíl první skupiny služeb v roce 2020 vzrostl v Praze a Moskvě o 1,2 %. Pak podíl skupiny Veřejná správa, vzdělávání, zdravotnictví a sociální péče v Praze vzrostl o 1,2 %, v Moskvě o 3,1 %.

Graf 3: Porovnání odvětvové struktury hrubé přidané hodnoty ve Středočeském kraji a Moskevské oblasti

Ve Středočeském kraji regionální hrubá přidaná hodnota v roce 2020 meziročně poklesla o cca 2,8%. Nejvýraznější pokles hodnoty byl zaznamenán v průmyslovém odvětví (o 3 %.). Ale sektor veřejné správy, vzdělávání, zdravotnictví a sociální péče stejně jako i po celé České republice vzrostl o cca 1,8 %.

Moskevská oblast ukázala naopak meziroční růst hrubé přidané hodnoty o cca 2,5%, což je největší hodnotou mezi vybrané regiony. Nejvíce k nárůstu HPH došlo v odvětvích činností v oblasti nemovitostí o 1,3 % a průmyslu o 1,4 %. Dopad pandemie však ovlivnil podíl hrubé přidané hodnoty v odvětví Obchod, doprava, ubytování a stravování (-2,2 %.).

1.10 Tvorba hrubého fixního kapitálu

(ČSÚ)Tvorba hrubého fixního kapitálu (THFK) odráží investiční aktivity na určitém území. Tento ukazatel tedy zahrnuje pořízení a úbytky hmotných a nehmotných fixních aktiv, která mají charakter dlouhodobé spotřeby a jejich cena převyšuje stanovený limit, tj. nové investice, náklady na velké opravy, zdokonalování investičního majetku, změny stavu základního stáda, nákupy a prodeje stávajícího investičního majetku a náklady spojené se změnou vlastnictví investičního majetku. Nezahrnují se předměty dlouhodobé spotřeby

nakoupené domácnostmi, předměty nakupované vládou pro vojenské účely, civilně nepoužitelné, výdaje na výzkum, vývoj, průzkum trhu apod.

Tabulka 15: Tvorba hrubého fixního kapitálu v Praze

	2019	2020
Tvorba hrubého fixního kapitálu (mil. Kč)	471 756	436 336
Tvorba hrubého fixního kapitálu, předchozí rok = 100 (%)	103,0	92,5
Tvorba hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele (Kč)	358 665	328 746
Tvorba hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele, ČR=100 (%)	244	236

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

Tabulka 16: Tvorba hrubého fixního kapitálu ve Středočeském kraji

	2019	2020
Tvorba hrubého fixního kapitálu (mil. Kč)	249 193	235 364
Tvorba hrubého fixního kapitálu, předchozí rok = 100 (%)	115,0	94,5
Tvorba hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele (Kč)	180 902	169 034
Tvorba hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele, ČR=100 (%)	123,1	121,3

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

Tabulka 17: Tvorba hrubého fixního kapitálu v Moskvě

	2019	2020
Tvorba hrubého fixního kapitálu (mil. rub)	3 268 623	3 567 624
Tvorba hrubého fixního kapitálu, předchozí rok = 100 (%)	124,6	101,7
Tvorba hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele (rub)	258 457	281 657
Tvorba hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele, Rusko=100 (%)	196,3	205,0

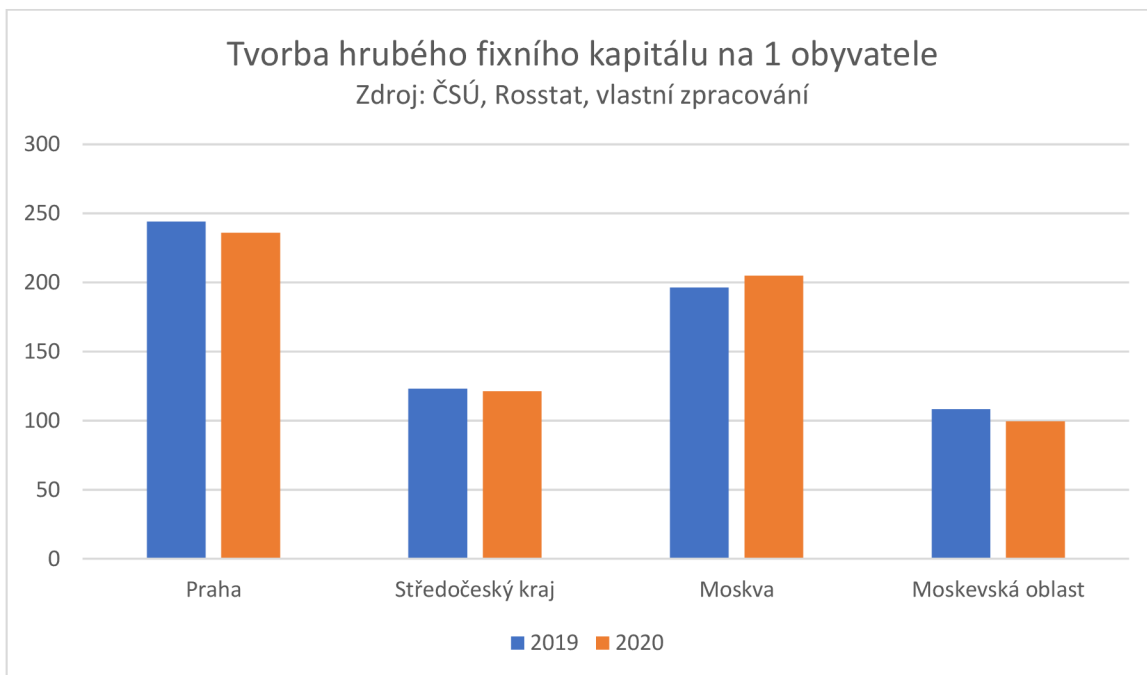
Zdroj: Rosstat, vlastní zpracování

Tabulka 18: Tvorba hrubého fixního kapitálu v Moskevské oblasti

	2019	2020
Tvorba hrubého fixního kapitálu (mil. rub)	1 090 732	1 052 465
Tvorba hrubého fixního kapitálu, předchozí rok = 100 (%)	107,7	90,8
Tvorba hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele (rub)	142 668	136 689
Tvorba hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele, Rusko=100 (%)	108,3	99,5

Zdroj: Rosstat, vlastní zpracování

Graf 4: Vývoj tvorby hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele

Tvorba hrubého fixního kapitálu (THFK), která je uvedena v tabulkách č.15 až 18 a na grafu č.4, odráží investiční aktivity na určitých území. Nejvyšší ukazatel THFK mají hlavní města – Praha a Moskva. Tedy v mezikrajském srovnání při přepočtu THFK na 1 obyvatele Praha dosahuje nejvyšších hodnot 236 % a Moskva 205 %. V roce 2020 tvorba

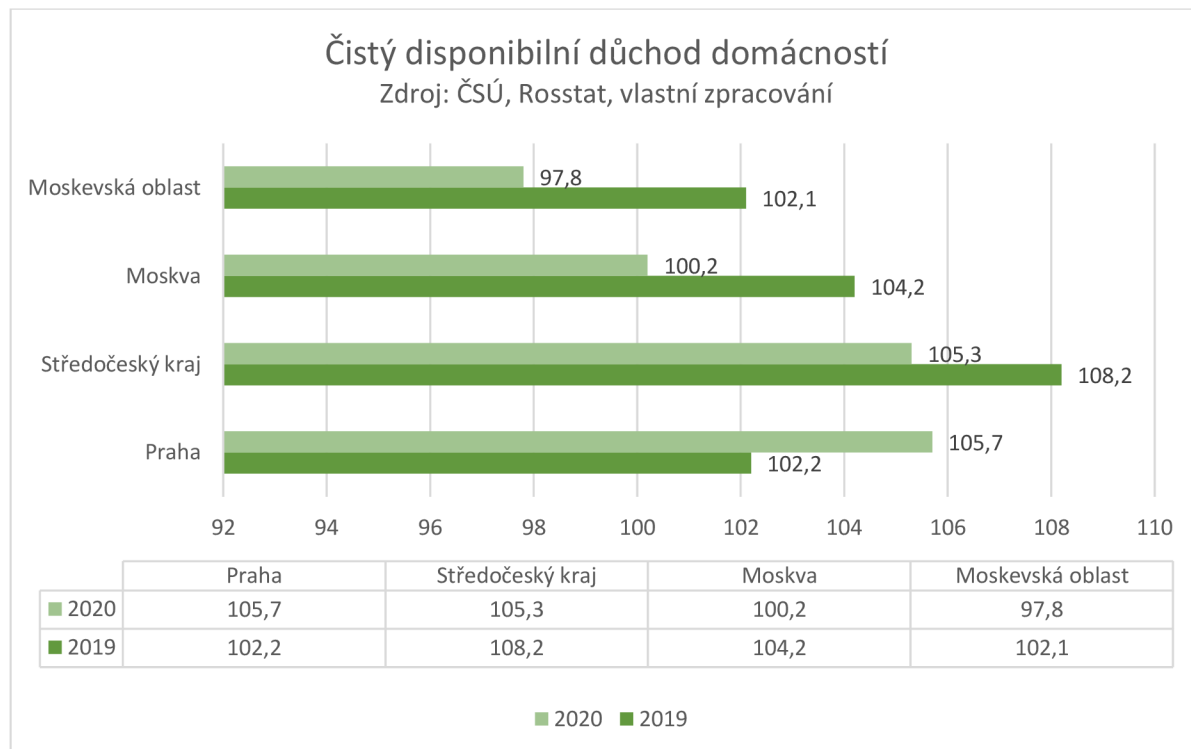
hrubého fixního kapitálu klesla o 7,5 % v Praze, v Moskvě však hodnota tohoto ukazatele se zvýšila o 1,7 %.

Tvorba hrubého fixního kapitálu ve Středočeském kraji meziročně klesla o 5,5 %, v Moskevské oblasti tento ukazatel se snížil o 9,2 %. Což v mezikrajském srovnání při přepočtu THFK na 1 obyvatele činí pokles ve Středočeském kraji na 121,3 %, v Moskevské oblasti na 99,5 %.

1.11 Čistý disponibilní důchod domácností

(ČSÚ) Čistý disponibilní důchod domácností (ČDDD) se využívá pro hodnocení úrovně materiálního bohatství domácností trvale bydlících v jednotlivých regionech a udává se v běžných cenách. Čistý disponibilní důchod je hodnotou, kterou mají domácnosti k dispozici ke spotřebě, investicím nebo úsporám.

Graf 5: Vývoj čistého disponibilního důchodu domácností

Graf č.5 ukazují vývoj čistého disponibilního důchodu v sledovaných regionech vzhledem k předchozímu roku (předchozí rok = 100 %). Z grafu vyplývá, že krize zasáhla

domácností v Moskevské oblasti, kde ukazatel ČDDD v roce 2020 klesl o 2,2 % ve srovnání s předchozím rokem. V ostatních regionech došlo k růstu ČDDD: v Moskvě o 0,2 %, Praze o 5,7 % a Středočeském kraji o 5,3 %. Praha v roce 2020 ukázala nejvyšší růst hodnoty ČDDD. Lze tedy konstatovat, že v těchto krajích pandemie téměř neovlivnila čistý disponibilní důchod domácností.

1.12 Trh práce

Tabulka 19: Vývoj pracovního trhu v Praze

	Měřicí jednotka	2019	2020
Zaměstnaní pracující v kraji celkem	tis. osob	965,3	951,6
Zaměstnaní v zemědělství, lesnictví a rybnářství	tis. osob	5,0	5,2
Zaměstnaní v průmyslu a stavebnictví	tis. osob	145,6	145,4
Zaměstnaní v tržních a netržních službách	tis. osob	814,8	801,1
Míra ekonomické aktivity	%	65,4	64,3
Průměrná hrubá měsíční mzda	Kč	40 869	42 529

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

Tabulka 20: Vývoj pracovního trhu ve Středočeském kraji

	Měřicí jednotka	2019	2020
Zaměstnaní pracující v kraji celkem	tis. osob	616,3	607,0
Zaměstnaní v zemědělství, lesnictví a rybnářství	tis. osob	23,0	22,8
Zaměstnaní v průmyslu a stavebnictví	tis. osob	239,2	235,2
Zaměstnaní v tržních a netržních službách	tis. osob	354,1	349,1
Míra ekonomické aktivity	%	62,2	62,0
Průměrná hrubá měsíční mzda	Kč	34 369	35 451

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

Tabulka 21: Vývoj pracovního trhu v Moskvě

	Měřicí jednotka	2019	2020
Zaměstnaní pracující v kraji celkem	tis. osob	8875,1	8641,0
Zaměstnaní v zemědělství, lesnictví a rybnářství	tis. osob	13,8	17,3
Zaměstnaní v průmyslu a stavebnictví	tis. osob	1742,9	1955,1
Zaměstnaní v tržních a netržních službách	tis. osob	7118,4	6668,6
Míra ekonomické aktivity	%	68,1	67,9
Průměrná hrubá měsíční mzda	rub	94 294	100 070

Zdroj: Rosstat, vlastní zpracování

Tabulka 22: Vývoj pracovního trhu v Moskevské oblasti

	Měřicí jednotka	2019	2020
Zaměstnaní pracující v kraji celkem	tis. osob	3437,1	3422,7
Zaměstnaní v zemědělství, lesnictví a rybnářství	tis. osob	143,4	90,5
Zaměstnaní v průmyslu a stavebnictví	tis. osob	1036,6	1020,7
Zaměstnaní v tržních a netržních službách	tis. osob	2257,1	2311,5
Míra ekonomické aktivity	%	67,0	65,9
Průměrná hrubá měsíční mzda	rub	55 555	58 066

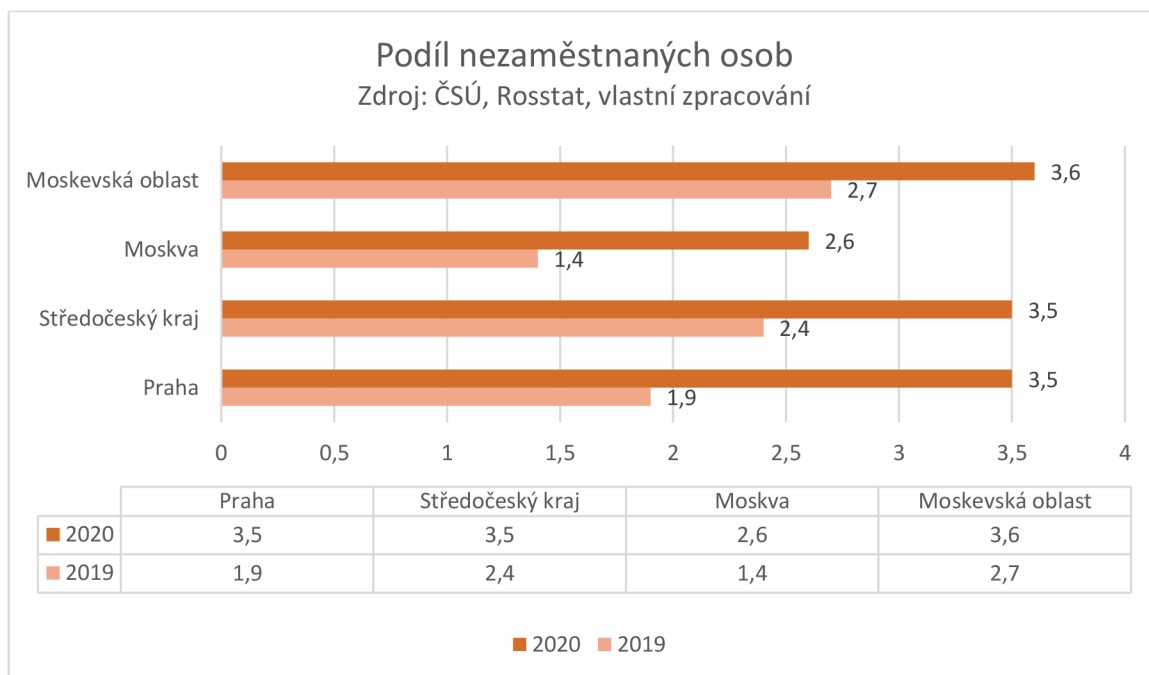
Zdroj: Rosstat, vlastní zpracování

Z tabulek č. 19–22 vyplývá, že v roce 2020 celkový počet zaměstnaných osob v krajích klesl především v oblastí služeb, výjimkou je Moskevská oblast, kde došlo ke snížení podílu zaměstnaných v zemědělství, lesnictví a rybnářství. Ale stále nejvýznamnějším sektorem z hlediska zaměstnanosti zůstává sektor služeb.

Míra ekonomické aktivity, která vyjadřuje podíl počtu zaměstnaných a nezaměstnaných (pracovní síly) na počtu všech osob starších 15-ti let, také v roce 2020 došla k poklesu. Nejvíce se to objevilo v Praze a Moskevské oblasti, kde hodnota ukazatele se snížila o 1,1 %. Menší pokles byl zaznamenán ve Středočeském kraji a Moskvě – o 0,2 %.

1.13 Nezaměstnanost

Graf 6: Vývoj míry nezaměstnanosti v regionech

Z grafu č. 6 je patrné, že míra nezaměstnanosti v roce 2020 oproti roku 2019 výrazně vzrostla, přičemž největší nárůst byl zaznamenán v Praze, kde se míra nezaměstnanosti oproti předchozímu roku zvýšila o 1,6 %. Na druhém místě je Moskva s nárůstem míry nezaměstnanosti o 1,2 %, pak Středočeský kraj (o 1,1 %) a Moskevská oblast (o 0,9 %). Celková míra nezaměstnanosti ve všech regionech se během pandemie pohybovala v rozmezí od 2,6 % do 3,5 %, což je přibližně 1,5krát více než v předchozím roce.

Výsledky a diskuse

Pro posouzení dopadu krize způsobené pandemií COVID 19 byl zvolen krátký časový rámec od roku 2019 do roku 2020, aby bylo možné sledovat přímou reakci regionů na negativní faktor krize a posoudit změny nejdůležitějších socioekonomických ukazatelů ve vybraných regionech. Na druhou stranu volba krátkého časového rámce může výsledky studie zkreslit, protože nebyl analyzován úplný obraz trendů některých ukazatelů. Údaje použité v této práci byly převzaty z oficiálních statistických zdrojů. Ve zkoumání a analýze údajů byla použita metoda komparace.

Nejprve byl sledován demografický vývoj ve vybraných regionech v letech 2019-2020. Z uvedených údajů vyplývá, že počet obyvatel Prahy, Středočeského kraje a Moskevské oblasti ve sledovaném období mírně narůstal. Pouze v Moskvě došlo k celkovému úbytku obyvatelstva přibližně o 0,2 %. Tento jev by mohl souviset s nárůstem počtu zemřelých osob a poklesem přírůstkem stěhováním do regionů v důsledku pandemie a vyhlášení lockdownu. Dopad pandemie na stav obyvatelstva také potvrzuje i výrazné zvýšení míry úmrtnosti.

Pak byly zkoumány meziroční změny ve struktuře vzdělanosti, která ve všech regionech se ukázala jako poměrně stabilní. Přestože pandemie koronaviru COVID-19 zasáhla vzdělávací systémy po celém světě a přispěla k masivnímu dočasnému uzavření škol a univerzit a přechodu na dálkové studium, celkový počet žáků a studentů ve zkoumaných krajích vzrostl. Lze tedy konstatovat, že úroveň vzdělání obyvatelstva se mírně zvyšuje a že pandemie měla dopad spíše na samotný vzdělávací systém než na úroveň vzdělání obyvatelstva. V ruských regionech však v době pandemií došlo k poklesu počtu absolventů vysokých škol na rozdíl od Česka, což by mohlo znamenat, že na vysokých školách v Rusku nebyly v dostatečné míře využity potřebné nástroje pro nahrazení prezenční formy studia kvalitním systémem distanční výuky.

Nejvíce koronavirová recese zasáhla ekonomiky států, včetně ekonomik regionálních. Hrubý domácí produkt v roce 2019 meziročně vzrostl ve všech krajích. V roce 2020 však z důvodu pandemické krize ve všech krajích meziročně poklesl. Největší meziroční pokles ukazatele byl zaznamenán v Praze (o 6,5 %) a v Středočeském kraji (o 8 %), na rozdíl od Moskvy a Moskevské oblasti, kde pokles činil pouze zhruba 1 %. Příčiny tohoto výrazného poklesu HDP v České republice lze přičíst nejen restriktivnějším opatřením týkajícím se pohybu lidí (mezi regiony a uvnitř) a stagnaci cestovního ruchu, ale také dlouhodobější adaptaci spotřebitelů na nakupování přes internet a celkovému přesunu obchodu do online prostoru, zatímco v Moskvě a Moskevské oblasti byl tento proces rozvinut již před pandemií.

Regionální hrubá přidaná hodnota v roce 2020 meziročně poklesla v Praze a Středočeském kraji, v Moskvě a Moskevské oblasti však naopak vzrostla. Co se týče podílů HPH na jednotlivých odvětvích Praha a Moskva se vzhledem ke svému velkoměstskému charakteru poměrně výrazně odlišují od ostatních regionů. Zemědělství, lesnictví a rybařství zde má z objektivních důvodů nejnižší podíly v porovnání s ostatními kraji, průmysl a služby jsou dlouhodobě nejvýznamnějšími odvětví. Je důležité poznamenat, že vzhledem ke krizi a

pandemickým opatřením ve většině regionů se nejvíc snížil podíl skupiny služeb Obchod, doprava, ubytování a stravování. A neustále nabývají významu služby informačních a komunikačních činnosti, veřejná správa, vzdělávání, zdravotnictví a sociální péče.

Dalším ukazatelem ekonomické výkonnosti regionu je tvorba hrubého fixního kapitálu. Tento indikátor lze použít ke sledování investiční aktivity v určitých oblastech. Nejvyšší ukazatel THFK mají hlavní města – Praha a Moskva. Tedy v mezikrajském srovnání při přepočtu THFK na 1 obyvatele Praha dosáhla nejvyšších hodnot 236 %. I přestože celková meziroční THFK ve většině regionů se snížila o 5,5%-9,2%, při přepočtu těchto indexů na 1 obyvatele regiony stále vykazují nadprůměrných hodnot, kromě Moskevské oblasti, kde se jednalo o poklesu tohoto ukazatele na 99,5% oproti předchozímu roku (108,3%). Lze tedy konstatovat, že na investiční aktivitu obyvatelstva pandemie neměla příliš výrazný vliv.

Čistý disponibilní důchod domácností (ČDDD) se využívá pro hodnocení úrovně materiálního bohatství domácností trvale bydlících v jednotlivých regionech. Je hodnotou, kterou mají domácnosti k dispozici ke spotřebě, investicím nebo úsporám. Krizi pak byly zasaheny domácnosti v Moskevské oblasti, kde ukazatel ČDDD v roce 2020 klesl o 2,2 % ve srovnání s předchozím rokem. V ostatních regionech došlo k růstu ČDDD: v Moskvě o 0,2 %, Praze o 5,7 % a Středočeském kraji o 5,3 %. Praha v roce 2020 ukázala nejvyšší růst hodnoty ČDDD. Lze tedy konstatovat, že v těchto krajích pandemie téměř neovlivnila čistý disponibilní důchod domácností.

Vývoj celkové zaměstnanosti je provázen pokračujícími změnami v odvětvové skladbě pracujících. Dlouhodobě nejvýznamnějším sektorem z hlediska zaměstnanosti je sektor služeb, který ve všech regionech má nadpoloviční podíl na pracovním trhu. Počet zaměstnaných v tomto sektoru, a stejně i jeho podíl na celkové zaměstnanosti je tak velký, že ani odliv zaměstnanců v roce 2020 vývoj významně neovlivnil. V roce 2020 se však míra ekonomické aktivity snížila. To lze přičíst odlivu obyvatelstva v produktivním věku. Větší míru poklesu vykazala Praha a Moskevská oblast, následovaná Středočeským krajem a Moskvou. Ve všech zkoumaných regionech došlo také ke zvýšení míry nezaměstnanosti o 0,9 až 1,6 %, což znamená, že tyto oblasti socioekonomického rozvoje regionů byly krizí zasaheny.

Závěr

Konec roku 2019 znamenal ukončení hospodářského oživení a vstup světa do velké ekonomické recese. V této práci byly zkoumány a identifikovány hlavní oblasti negativních dopadů krize na socioekonomický rozvoj regionů, a to jak v rámci regionálního rozvoje, tak i v rámci ekonomické odolnosti jednotlivých území. Byly zkoumány ukazatele ze třech oblastí vývoje: demografické, sociální a ekonomické.

V roce 2020 byly demografické statistiky výrazně ovlivněny pandemií covid-19. Společným jmenovatelem demografických trendů ve všech regionech byla vysoká úmrtnost. Dalšími ukazateli s negativními tendencemi ve zkoumaných územích byly pokles hrubého domácího produktu a nárůst nezaměstnanosti.

Z hlediska vývoje hrubé přidané hodnoty se ukázalo, že Moskva a Moskevská oblast jsou vůči krizi odolnější, neboť tento ukazatel sice zpomalil, ale ve srovnání s rokem 2019 nadále rostl.

Trh práce, který významně ovlivňuje trendy v ekonomickém a demografickém vývoji, byl v souvislosti s příznivým ekonomickým vývojem v 2019 charakterizován vysokou zaměstnaností. Rok 2020 však znamenal přerušení tohoto trendu a trh práce se vlivem protiepidemických opatření proměnil, míra zaměstnanosti se meziročně snížila, přičemž významně výraznější pokles byl v oblasti služeb.

Tvorba hrubého fixního kapitálu, která odráží investiční aktivity, v mezikrajském srovnání při přepočtu THFK na 1 obyvatele pořád dosahuje vysokých hodnot. Nejvyšších hodnot se nabývá THFK v Moskvě a Praze. Stejně jako i u ukazatele bohatství domácností.

Na základě výsledků můžeme konstatovat, že hlavní města jednotlivých států byly během krize ekonomicky odolnější než regiony okolní. To je do značné míry způsobeno tím, že se v těchto oblastech soustřeďuje více peněžních a lidských zdrojů.

Cíl práce sledovat a porovnat dopady hospodářské krize způsobené pandemií COVID 19 na regionální rozvoj byl splněn.

Seznam použitých zdrojů

AHMEDUEV, Abas Shapiyevich, 2017. Problemy cherezmernoi polyarizacii urovnya socialno-ekonomicheskogo razvitiya regionov Rossii i imperativy modernizacii gosudarstvennoi regionalnoi politiki. *Regionalnyje problemy preobrazovaniya ekonomiki* [online]. 6(80) [cit. 2022-11-11]. ISSN 1812-7096. Dostupné z: <https://rppe.ru>

BLAŽEK, Jiří a David UHLÍŘ, 2020. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-4566-7.

ČSÚ: Český statistický úřad [online], 2022. [cit. 2022-11-21]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/>

DotaceEU.cz: Regiony regionální politiky, 2022. In: *DotaceEU.cz* [online]. [cit. 2022-11-11]. Dostupné z: <https://www.dotaceeu.cz/cs/evropske-fondy-v-cr/informace-o-fondech/regiony-regionalni-politiky-eu>

DVOŘÁK, Pavel, 2008. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize* [online]. V Praze: C.H. Beck [cit. 2022-10-18]. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-075-1.

Evropská komise: Nástroj pro oživení a odolnost [online], 2021. In: . [cit. 2022-11-22]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility_cs#:~:text=N%C3%A1stroj%20pro%20o%C5%BEiven%C3%AD%20a%20odolnost%20je%20sou%C4%8D%C3%A1st%3%AD%20rozs%C3%A1hl%C3%A9%20reakce%2C%20jej%C3%ADm%C5%BE,p%C5%99%C3%ADle%C5%BEitosti%20ekologick%C3%A9%20a%20digit%C3%A1ln%C3%AD%20transformace.

Federalni zakon ot 06.10.2003 N 131-FZ: "Ob obshich principach organizacii mestnogo samoupravleniya v Rossiiskoi Federacii", 2022. In: *Postanovleniya i Rasporyazheniya Pravitelstva RF*. Dostupné také z: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_44571

HDP 2022, vývoj hdp v ČR, 2022. In: *Kurzy.cz* [online]. [cit. 2022-11-22]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/makroekonomika/hdp/>

HRABÁNKOVÁ, Magdalena, 2011. *Faktory regionálního rozvoje a jejich vliv na sociálně-ekonomický potenciál regionu: vědecká monografie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM. ISBN 978-80-7204-752-9.

Konstitucii i Ustavy subjektov Rossiiskoi Federacii, 2003. In: *Sait Konstitucii Rossiiskoi Federacii* [online]. [cit. 2022-11-16]. Dostupné z: <https://constitution.garant.ru/region>

MAGOMEDOV, Rasul, Saida GADZHIMAGOMEDOVA a Israpil MAGOMEDOV, 2018. Gosudarstvennaya regionalnaya politika v Rossiiskoi Federacii: sostoyanie i puti sovershenstvovaniya. *Regionalnyje problemy preobrazovaniya ekonomiki* [online]. **12**(98) [cit. 2022-11-11]. ISSN 1812-7096. Dostupné z: <https://rppe.ru>

MAGOMEDOV, Rasul a Irina GASHIMOVA, 2017. Metodologicheskyje podchody k gosudarstvennomu regulirovaniju regionalnogo razvitija. *Региональные проблемы преобразования экономики* [online]. **8**(82) [cit. 2022-11-11]. ISSN 1812-7096. Dostupné z: <http://www.rppe.ru>

Ministerstvo financí České republiky: Strukturální nerovnováhy z pandemie a důsledky války ztěžují konsolidaci veřejných financí [online], 2022. [cit. 2022-11-22]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2022/strukturalni-nerovnovahy-z-pandemie-a-du-49279>

Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky: Strategie regionálního rozvoje České republiky, 2006. Praha.

Národní plán obnovy [online], 2021. [cit. 2022-11-22]. Dostupné z: <https://www.planobnovy.cz>

PERLÍN, Radim, 2009. Vymezení venkovských obcí v Česku. In: *Deník veřejné správy* [online]. [cit. 2022-11-16]. Dostupné z: <https://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6384068>

Rasporyazhenie Pravitelstva RF ot 17.11.2008 N 1662-r: "O koncepcii dolgosrochnogo socialno-ekonomicheskogo rayvitija Rossiiskoi Federacii na period do 2020 goda", 2018. In: *Postanovleniya i Rasporyazheniya Pravitelstva RF*. číslo 1662. Dostupné také z: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_82134/

Rosstat: Federalnaya sluzhba gosudarstvennoi statistiky [online], 2022. [cit. 2022-11-22]. Dostupné z: <https://rosstat.gov.ru>

SHTOGRIN, Sergei Ivanovich, 2022. Schetnaya palata predlozhila Pravitelstvu rayrabotat plan sodejstvija yanjatosti na ves period pandemii. *Schetnaya Palata Rossiiskoi federacii* [online]. [cit. 2022-11-30]. Dostupné z: <https://ach.gov.ru/checks/13925>

SKOKAN, Karel, 2004. *Konkurenceschopnost, inovace a klastry v regionálním rozvoji*. Ostrava: Repronis. ISBN 80-732-9059-6.

SPIEZIA, Vincenzo, 2003. Measuring regional economies. *Statistics Brief OECD* [online]. (6), 2 [cit. 2022-11-30]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/sdd/15918996.pdf>

SUDOVOVÁ, Klára, 2022. Ekonomická recese. Co její příchod znamená a jaký význam bude mít pro Česko. *E15.cz - ekonomika, byznys, finance* [online]. [cit. 2022-11-30]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/ekonomicka-recese-co-znamenava-vyznam-definice>

SVOBODA, Ondřej, 2013. Hodnocení ekonomické odolnosti regionů soudržnosti. In: *Sborník Hradecké ekonomické dny* [online]. [cit. 2022-11-17]. ISBN 978-80-7435-249-2. Dostupné z: http://fim.uhk.cz/hed/images/Sbornik_2013_dil_1.pdf

WOKOUN, René, 2008. *Regionální rozvoj: (východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování)*. Praha: Linde. ISBN 978-80-7201-699-0.

Zákon č. 248/2000 Sb.: Zákon o podpoře regionálního rozvoje, 2000. In: *Sbírka zákonů ČR*, číslo 248. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-248>

Zákon č. 51/2020 Sb.: Zákon o územně správním členění státu a o změně souvisejících zákonů (zákon o územně správním členění státu), 2020. In: *Sbírka zákonů ČR*, číslo 51. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-51>

ŽÍTEK, Vladimír, 2002. *Regionální ekonomie a politika I*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-2767-3.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Hlavní vývojové etapy teorií regionálního rozvoje a regionální politiky.....	17
Tabulka 2: Strategie regionálního rozvoje ČR	24
Tabulka 3: Počet obyvatel.....	36
Tabulka 4: Celkový přírůstek obyvatel.....	36
Tabulka 5: Úmrtnost	36
Tabulka 6: Vybrané údaje o vzdělávání v Praze.....	37
Tabulka 7: Vybrané údaje o vzdělávání ve Středočeském kraji	37
Tabulka 8: Vybrané údaje o vzdělávání v Moskvě.....	37
Tabulka 9: Vybrané údaje o vzdělávání v Moskevské oblasti.....	38
Tabulka 10: Hrubý domácí produkt.....	38
Tabulka 11: Odvětvová struktura hrubé přidané hodnoty v Praze	40
Tabulka 12: Odvětvová struktura hrubé přidané hodnoty ve Středočeském kraji	40
Tabulka 13: Odvětvová struktura hrubé přidané hodnoty v Moskvě	41
Tabulka 14: Odvětvová struktura hrubé přidané hodnoty v Moskevské oblasti	41
Tabulka 15: Tvorba hrubého fixního kapitálu v Praze	44
Tabulka 16: Tvorba hrubého fixního kapitálu ve Středočeském kraji.....	44
Tabulka 17: Tvorba hrubého fixního kapitálu v Moskvě	44
Tabulka 18: Tvorba hrubého fixního kapitálu v Moskevské oblasti	45
Tabulka 19: Vývoj pracovního trhu v Praze.....	47
Tabulka 20: Vývoj pracovního trhu ve Středočeském kraji	47
Tabulka 21: Vývoj pracovního trhu v Moskvě.....	48
Tabulka 22: Vývoj pracovního trhu v Moskevské oblasti	48

Seznam grafů

Graf 1: Hrubý domácí produkt.....	39
Graf 2: Porovnání odvětvové struktury hrubé přidané hodnoty v Praze a Moskvě.....	42
Graf 3: Porovnání odvětvové struktury hrubé přidané hodnoty ve Středočeském kraji a Moskevské oblasti.....	43
Graf 4: Vývoj tvorby hrubého fixního kapitálu na 1 obyvatele.....	45
Graf 5: Vývoj čistého disponibilního důchodu domácností	46
Graf 6: Vývoj míry nezaměstnaností v regionech	49